

Protokoll fört vid enskild föredragning

Social- och miljöavdelningen
Socialvårdsbyrån, S2

Beslutande
Minister

Annette Holmberg-Jansson

Föredragande

Specialsakkunnig

Susanne Broman

Justerat

Omedelbart

Nr 42

Lagstiftningspromemoria gällande förslag till ändringar i
landskapslag om klientavgifter inom socialvården.

ÅLR 2023/2073

54 S2 Utdrag

Beslut

Landskapsregeringen beslöt att överföra lagstiftningspromemoria gällande förslag till ändringar i landskapslag om klientavgifter inom socialvården, **bilaga 1 S223E07** och **bilaga 2 S223E07**, till lagberedningen för lagstiftningsåtgärder.

CHECKLISTA – BEHÖVS NY LAGSTIFTNING?

1. Vem eller vilka kräver en förändring?

Finns det ett EU-eller internationellt perspektiv på frågan?

2. Vilket är målet?

Finns det konflikter mellan olika mål?

3. Är underlaget tillräckligt?

Behövs tilläggsutredning?

4. Vad händer om man inte gör någonting alls?

Bli problemet större och mer akut?

Vad är konsekvenserna för samhället och för enskilda om åtgärder inte vidtas?

5. Vilken utveckling av särskild betydelse för frågan kan väntas inom den närmaste tiden? Hur påverkas problemet?**6. När behövs åtgärderna?**

Är behovet av åtgärder tillfälligt?

7. Berör ärendet regeringsprogrammet eller utvecklings- och hållbarhetsagendan?**8. Kan alternativa styrmedel användas?**

Måste frågan regleras genom lagstiftning med stöd av grundlagen eller självstyrelselagen?

Går det att åtgärda problemet genom samhällsinformation, avtal, allmänna råd/rekommendation eller anvisningar?

Om checklistan visar att det finns ett behov av ny lagstiftning ska en lagstiftningspromemoria skrivas och förankras politiskt (se nästa sida).

Kontakta lagberedningen om du har frågor kring checklistan!

LAGSTIFTNINGSPROMEMORIA - INNEHÅLL

Den fristående lagstiftningspromemorian ska innehålla följande uppgifter

☐	Bakgrund till behovet av ny lagstiftning.
☐	En beskrivning av det huvudsakliga innehållet i den förslagna lagstiftningen.
☐	Förslagets konsekvenser. De konsekvenser som ska framgå är ☐ ekonomiska konsekvenser ☐ administrativa konsekvenser ☐ miljökonsekvenser ☐ jämställdhetskonskvenser ☐ konsekvenser för barn (under 18 år) ☐ jämlikhetskonsekvenser Enligt landskapslagen (2005:66) om förhindrande av diskriminering i landskapet Åland ska diskriminering på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning eller annan därmed jämförbar omständighet förhindras. ☐ konsekvenser för sysselsättningen och arbetslivet ☐ andra samhälleliga konsekvenser Då konsekvenserna av ett förslag utreds kan andra sakkunniga inom framför allt landskapsförvaltningen konsulteras. Vägledning finns i justitieministeriets anvisning om konsekvensbedömning av lagförslag. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/80031
☐	Lagstiftningsbehörigheten.
☐	Hur ska konsekvenserna av lagstiftningen utvärderas och följas upp?

Bifoga den ifyllda checklisten som en bilaga till lagstiftningspromemorian.

Kontakta lagberedningen om du har frågor kring promemorian!

Förnyande av klientavgiftslagstiftning

UNDERLAG TILL LAGBEREDNING GÄLLANDE ÄNDRINGAR I
LANDSKAPSLAG (2022:91) OM KLIENTAVGIFTER INOM SOCIALVÅRDEN

Dnr: ÅLR 2023/2073

Datum: 22.3.2023

PB 1060, AX-22111 Mariehamn

registrator@regeringen.ax

+358 18 25 000

www.regeringen.ax

Innehållsförteckning

1. Allmän motivering	2
1.1. Bakgrund	2
1.2. Nuläge och problemställning.....	3
1.3. Målsättning och de viktigaste förslagen.....	4
1.3.1. Ny klientavgiftslagstiftning i flera steg	4
1.3.2. Lagförslagets målsättning	5
1.4. Konsekvenser av föreslagna ändringar i landskapslag om klientavgifter inom socialvården	6
1.4.1. Ekonomiska konsekvenser	7
1.4.2. Konsekvenser för myndigheterna	19
1.4.3. Konsekvenser för barn och jämställdheten mellan könen	20
1.4.4. Konsekvenser för de grundläggande och mänskliga rättigheterna	22
2. Detaljmotivering	22
3. Lagförslag.....	35

1. Allmän motivering

1.1. Bakgrund

I regeringsprogrammet *Tillsammans för Åland* står det att klientavgiftslagen ska förnyas eller revideras för att utjämna och lindra ekonomiska orättvisor i hur avgifter uppbärs på olika omsorgsnivåer.¹

Ålands landskapsregering beslöt den 13 maj 2022 att utse en politisk referensgrupp, stödd av några sakkunniga tjänstemän, med uppdrag att ge politisk återkoppling i arbetet med förnyad klientavgiftslagstiftning.² Den politiska referensgruppen slutförde sitt uppdrag den 1 mars 2023 och lämnade sin slutrapport, vilken antecknades till kännedom 14.3.2023³.

Den politiska referensgruppens uppdrag har huvudsakligen baserats och byggt vidare på det arbete med klientavgiftslagstiftningen som inleddes år 2021, genom att landskapsregeringen tillsatte en arbetsgrupp med uppgift att se över och komma med förslag till ny eller reviderad klientavgiftslag. Arbetsgruppen slutförde sitt uppdrag och lämnade sin slutrapport⁴, 13.12.2021. Arbetsgruppen konstaterade att arbetet med att förnya klientavgiftslagstiftningen är komplext och omfattande, och därför bör ske i olika steg.

På basen av slutrapporten utarbetades ett underlag till utkast till landskapslag om klientavgifter inom socialvården, vilket överlämnades till lagtinget 31.1.2022.⁵ Den 1 januari 2023 trädde landskapslag (2022:91) om klientavgifter inom socialvården i kraft. Ikraftträdandet av nämnda landskapslag utgjorde steg 1 i arbetet med att förnya klientavgiftslagen. Landskapslagen motsvarar i stort sett det rättsläge som gällde på Åland per sista december 2022, förutom att bestämmelser tidigare fanns på både lag- och förordningsnivå samt nedanstående ändringar.

Avgiftstaket sänktes från 683 euro till 300 euro, och för indexjustering av de eurobelopp som kopplar till avgifter och avgiftstak tillämpas det åländska konsumentprisindexet i stället för folkpensionsindex. Dessutom gjordes mindre ändringar gällande beaktandet av vissa fortlöpande eller årligen återkommande inkomster som utgör grund för avgiften för hemservice, långvarig institutionsvård och långvarig familjevård, möjlighet för kommunen eller kommunalförbundet att ta ut en avgift för oanvänd kortvarig vårdplats eller boendeserviceplats inom socialvården, förtydliganden och preciseringar kring kommunens och kommunalförbundets ansvar att ta ut avgift, avgiftsbeslut, fakturor och där tillhörande anvisning om rättelseyrkande, närmare bestämmelser om lyftande av banksekretessen samt om avgiftslättnad i förhållande till utkomststødet.

Arbetsgruppen lyfte dock även flera problem med rättsläget, det vill säga problem som inte åtgärdats genom antagandet av nämnda landskapslag. Anledningen till att de större ändringarna inte behandlades i steg 1 var

¹ Regeringsprogram *Tillsammans för Åland*, M 1/2019–2020, s. 9.

² <https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/protocol/nr10-2022-enskild-s2.pdf>

³ <https://www.regeringen.ax/sites/default/files/attachments/protocol/nr6-2023-enskild-S2.pdf>

⁴ <https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/protocol/nr40-2021-enskild-s2.pdf>

⁵ <https://www.regeringen.ax/sites/default/files/attachments/protocol/nr2-2022-enskild-s2.pdf>

att tidsplanen för den föreslagna landskapslagen var brådskande och de frågor som planeras ses över i steg två kräver mera omfattande och tidskrävande analys och utredningar.

Referensgruppen har behandlat flera av de av arbetsgruppen lyfta problemområdena, och har även beaktat regeringsprogrammets skrivning om ökat stöd till närståendevårdare. I regeringsprogrammet nämns att en utredning ser över hur stödet kan ökas och hur närståendevårdarna kan ges möjligheter till mer flexibel avlastning⁶.

Referensgruppens föreslagna ändringar i landskapslag om klientavgifter inom socialvården utgör steg 2 av arbetet med att förnya klientavgiftslagen.

1.2. Nuläge och problemställning

Klientavgifterna är i nuläget problematiska med tanke på klienternas likabehandling och avgifternas skälighet. Det nuvarande rättsförhållandet är osäkert till vissa delar exempelvis eftersom avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsvård, vilken berör relativt många klienter, inte är närmare reglerad i nuvarande klientavgiftslag. Även avgiften för hemservice upplevs som problematisk.

Avgiften för annan än tillfällig hemservice kan bli oskäligt hög för klienter, och i värsta fall leder det till att klienter väljer att inte ta emot servicen trots behov. I vissa kommuner ingår vissa stödtjänster i avgiften för hemservice, men det finns stora variationer. Även tidsgränsen för när hemservice anses vara annan än tillfällig varierar, och riskerar bli otydlig eftersom lagen saknar en definition av "fortlöpande och regelbunden" hemservice, i relation till tillfällig hemservice.

Kommunerna har möjlighet att själva fastställa avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsvård, dock utgående från 3 och 4 §§ i klientavgiftslagen. I 3 § stadgas att en avgift (serviceavgift) får uppbäras hos den som använder servicen, om inte något annat stadgas genom lag. Avgiften får uppbäras enligt användarens betalningsförmåga. I 4 § stadgas att den avgift som tas ut för servicen får vara högst lika stor som kostnaderna för serviceproduktionen. Definitionen av vad som kan ingå i kommunernas kostnader för serviceproduktion upplevs dock som otydlig och varierar mellan kommunerna.

Eftersom avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsvård kan bestå av flera olika delar, kan helhetsavgiften bli oskäligt hög för klienten. Det har framkommit att det finns skillnader mellan kommunerna och kommunalförbunden när det gäller tillämpning av gällande klientavgiftslagstiftning och problematiken kring lämplig avgiftsnivå i relation till servicenivån har lyfts. Det upplevs som svårt för kommunerna att hitta en bra nivå på avgifterna i relation till servicen, gällande de serviceformer som inte närmare regleras i lagstiftningen. I arbetsgruppen (2021) fördes fram att det förekommer situationer när det är mera ekonomiskt fördelaktigt för klienten med institutionsvård, framom boendeservice med heldygnsvård.

Den nya omfattande socialvårdslagstiftningen som trädde i kraft 1.1.2021 innebär större krav på bland annat tidiga och förebyggande åtgärder i stället för sena dyra åtgärder, och klientavgiftslagstiftningen bör stöda

⁶ Regeringsprogram *Tillsammans för Åland*, M 1/2019–2020, s. 10.

den här reformen. Klientavgiftslagstiftningen kan i nuläget, i värsta fall, göra det mer förmånligt för klienten att erhålla institutionsvård än socialvård inom öppenvården. Lagstiftningens syfte om tidiga och lätta serviceformer framom institutionsvård motverkas av att avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsvård kan bli oskäligt hög. Den politiska referensgruppen konstaterar att klientavgifterna i nuläget inte i tillräcklig grad stöder användningen av service inom öppenvården framom institutionsvård, samt att avgifter för den service som ges i klientens eget hem kan bli oskäligt hög beroende på hur omfattande servicebehov och behov av stödtjänster klienten har.

Det finns också en otydlighet när det gäller vilka inkomster som ska beaktas och vilka avdrag som ska göras från de inkomster som utgör grund för avgifter. Detta leder till en ojämlig avgiftsgrund, då vissa kommuner exempelvis inte räknar med vårdbidrag som inkomst vid fastställande av klientavgift inom boendeservice med heldygnsvård, medan andra kommuner gör det.

Avgiften för institutionsvård har ansetts vara för hög. I arbetet med steg 1 har lyfts att procentsatsen som avgiften för institutionsvård baserar sig på borde sänkas, samt att minimibeloppet för personligt bruk för institutionsvård borde höjas.

Avgiften för tjänster under närståendevårdares ledighet och under tiden som andra personer som vårdar en anhörig eller närstående är ledig, har ansetts utgöra ett möjligt hinder för att ta ledighet. Det uppdrag som närståendevårdare och andra som vårdar en anhörig eller närstående har är väldigt viktigt, också med tanke på kostnadsutvecklingen inom den kommunala äldreomsorgen. Fler berörda personer borde ha möjlighet att ta ut ledighet, för att återhämta sig och bättre orka med sitt uppdrag. I den *utredning om äldres roll i ekonomin på Åland, nu och i framtiden*, som Åbo Akademi har utfört på uppdrag av landskapsregeringen framgår att kostnaderna för kommunal äldreomsorg samt kostnaderna för hälso- och sjukvårdstjänster till äldre kommer att öka betydligt, utgående från nuvarande lagstiftning, organiseringsstruktur med mera⁷.

Den politiska referensgruppen har även diskuterat vissa andra problemområden, vilka föreslås åtgärdas i följande steg av arbetet med att förnya klientavgiftslagen. Dessa problemområden redogörs för närmare i referensgruppens slutrapport.

1.3. Målsättning och de viktigaste förslagen

1.3.1. Ny klientavgiftslagstiftning i flera steg

Klientavgiftslagen förnyas i olika steg, varav föreliggande lagstiftningspromemoria gäller steg 2. Steg 2 handlar om större innehållsmässiga förändringar i landskapslagen om klientavgifter inom socialvården, främst med tanke på skrivningen i regeringsprogrammet om utjämning i avgiftsuttaget mellan olika omsorgs- och servicenivåer. Den politiska referensgruppen har konstaterat att det finns flera problem med den nuvarande klientavgiftslagstiftningen. Vissa av problemen föreslås behandlas i följande steg av arbetet med att förnya klientavgiftslagen, eftersom de sammanhänger med hälso- och sjukvård och kräver

7

<https://www.regeringen.ax/sites/default/files/attachments/article/Utredning%20om%20C3%A4ldres%20roll%20i%20ekonomin%202022.pdf>

omfattande underlag och beredning. Den politiska referensgruppen lämnar i sin slutrapport ett medskick gällande de frågeställningar och områden som behöver behandlas i det fortsatta arbetet med att förnya klientavgiftslagen.

Under politiska diskussioner har framkommit önskemål om att de inkomster som beaktas när de olika klientavgifterna fastställs, i sin helhet, ska ses över.

Behov av ändringar i klientavgiftslagen förväntas också i och med att arbetet med att ta fram ny funktionshinderslagstiftning inleds. Avsikten är att det i samband med funktionshindersreformen stiftas en ny lag om funktionshindersservice, vilken innehåller bestämmelser om särskilda tjänster inom socialvården för personer med funktionsnedsättning. Samtidigt upphävs tillämpningen av den gällande handikappservicelagen (FFS 380/1987) och specialomsorgslagen (FFS 519/1977), vilka i nuläget tillämpas på Åland genom blankettlagstiftning. Även andra lagreformer, som revideringen av missbrukarvårdslagen, kommer att inverka på klientavgiftslagen.

1.3.2. Lagförslagets målsättning

Ändringar i landskapslag (2022:91) om klientavgifter inom socialvården föreslås antas. Ändringarna i landskapslagen föreslås träda i kraft 1 januari 2024.

De huvudsakliga målsättningarna handlar om att avgiften för fortlöpande och regelbunden hemservice och avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg ska vara skäligare för klienter samt att öka möjligheten till avlastning för närståendevårdare och andra personer som vårdar en anhörig eller närstående, genom slopad avgift för tjänster som ordnas under ledigheten.

Syftet med de föreslagna ändringarna är att styra utvecklingen mot tidigare och förebyggande insatser, i enlighet med gällande socialvårdslagstiftning. Genom att få klienterna att ansöka om och ta emot hemservice i ett tidigare skede, kan behovet av service som är mer kostsam för kommunen att producera förebyggas eller skjutas upp. De bestämmelser som föreslås gällande avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg och avgiften för fortlöpande och regelbunden hemservice kan ses som en styrning av att klienten får rätt service och vård på rätt nivå. Särskilt möjligheten till de avdrag som föreslås från inkomsten som ligger till grund för avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg väntas ha en positiv inverkan på styrningen mot att klienter kan ta emot servicen när behov uppstår. Det är inte meningen att klientens ekonomiska situation får avgöra på vilken vårdnivå som servicen erhålls.

Genom skäligare avgifter för fortlöpande och regelbunden hemservice, långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg och avgiftsfria tjänster under närståendevårdares ledighet förväntas fler klienter ta emot servicen, vilket är till fördel för både klienter och kommuner. Genom att stärka servicen och tjänsterna inom öppenvården kan kommunernas kostnadsprognos beträffande äldres omsorg och vård⁸ stävjas och styrningen väntas ha en positiv samhällsekonomisk betydelse genom att behovet av de för kommunerna mest kostsamma serviceformerna minskar.

8

<https://www.regeringen.ax/sites/default/files/attachments/article/Utredning%20om%20C3%A4ldres%20roll%20i%20ekonomi%202022.pdf>

Avsikten är att i den antagna landskapslagen om klientavgifter inom socialvården göra innehållsmässiga ändringar vilka ger förutsättningar för mera jämlika och mera skäliga klientavgifter för fortlöpande och regelbunden hemservice, långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, långvarig institutionsvård samt långvarig familjevård. En målsättning är även att underlätta situationen för närståendevårdare och andra personer som vårdar en anhörig eller närstående, genom att föreslå slopad avgift för tjänster under närståendevårdares ledighet och under ledighet för andra personer som vårdar en anhörig eller närstående. De tjänster som avses är de tjänster som kommunen eller kommunalförbundet tillhandahåller en vårdbehövande under en närståendevårdares lediga dagar enligt 4 § 1 mom. i lagen om stöd för närståendevård (FFS 937/2005), vilken gäller med stöd av landskapslag (1995:101) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård och som ersätter den vård och omsorg som närståendevårdaren ger samt de tjänster som ska ordnas under den i 28 § 1 mom. landskapslagen (2020:12) om socialvård avsedda ledigheten för personer som vårdar en anhörig eller närstående.

1.4. Konsekvenser av föreslagna ändringar i landskapslag om klientavgifter inom socialvården

Konsekvensbedömningen omfattar inte de bestämmelser i landskapslagen vilka föreslås oförändrade, då de motsvarar nuläget. Konsekvensbedömningen omfattar således följande bestämmelser vilka innebär en föreslagen förändring, i relation till gällande bestämmelser;

- Avgiftsfri socialservice (8 §)
- Tjänster under närståendevårdares ledighet (10 §)
- Tjänster under ledighet för personer som vårdar en anhörig eller närstående (11 §)
- Långvarig institutionsvård och långvarig familjevård (15 §)
- Grunderna för avgifter som tas ut för långvarig institutionsvård och långvarig familjevård (16 §)
- Inkomster som utgör grund för avgiften för långvarig institutionsvård och långvarig familjevård (18 §)
- Avdrag från inkomsterna vid bestämmande av avgift för långvarig institutionsvård och långvarig familjevård (19 §)
- Avgift för hemservice (20 §)
- Inkomster som utgör grund för avgiften för hemservice (21 §)
- Avdrag från inkomsterna som utgör grund för avgiften för hemservice (22 §)
- Kalkylerad inkomst av skog (23 §)
- Bestämmande och justering av avgift (24 §),
- Hur avbrott i servicen påverkar klientavgiften (25 §),
- Uppbärande av inkomster, ersättningar eller fordringar till kommunen eller kommunalförbundet (30 §)
- Indexjustering av belopp (33 §)

Konsekvensbedömningen omfattar även en ny föreslagen bestämmelse, 19 a §.

1.4.1. Ekonomiska konsekvenser

De föreslagna ändringarna i landskapslagen antas få ekonomiska konsekvenser för såväl kommuner, kommunalförbund som för enskilda hushåll och personer, även långsiktiga konsekvenser. Det kan därför vara skäl att följa upp hur de föreslagna ändringarna har utfallit när ändringarna har varit i kraft 2–3 år.

1.4.1.1. Konsekvenser för kommunernas ekonomi

Avgiftsfri socialservice

Lagförslaget omfattar en ändring enligt vilket landskapslagens 8 § utvidgas att omfatta även avgiftsfria tjänster under närståendevårdares ledighet samt avgiftsfria tjänster under ledighet för personer som vårdar en anhörig eller närstående. Samtidigt föreslås att de särskilda bestämmelserna om avgifter för tjänster under närståendevårdares ledighet (10 §) samt avgifter för tjänster under ledighet för personer som vårdar en anhörig eller närstående (11 §) upphävs. Det innebär att kommunerna i fortsättningen inte kan ta ut en avgift enligt nuvarande 10 och 11 §§ i klientavgiftslagen för tjänster under närståendevårdares och andra anhörigas/närståendes lagstadgade ledighet, i enlighet med 4 § 1 mom. i lag om stöd för närståendevård (FFS 937/2005), vilken tillämpas på Åland genom landskapslag (1995:101) om tillämpning i landskapet Åland av riks författningar om socialvård, respektive 28 § 1 mom. i landskapslag (2020:12) om socialvård.

Landskapsregeringen har under år 2022 inhämtat uppgifter från kommunerna och kommunalförbundet Kommunernas socialtjänst (KST) gällande vilka avgifter som togs ut, alternativt skulle ha tagits ut, för tjänster under närståendevårdares ledighet och under ledighet för andra personer som vårdar en anhörig eller närstående. Kommunerna och KST har även bedömt vilka de ekonomiska konsekvenserna av slopad avgift för tjänster under närståendevårdares ledighet samt för tjänster under ledighet för personer som vårdar en anhörig eller närstående skulle vara (baserat på uppgifter för år 2021). KST och alla kommuner, utom två, har lämnat in begärda uppgifter.

Av tabellen nedan framgår, av kommunerna angivna, kalkylerade inkomstbortfallet per kommun och KST.

Kommun/kommunalförbund	Ekonomiskt bortfall om ingen avgift för tjänster under närståendevårdares ledighet hade tagits ut år 2021 (i euro)
Brändö	0
Eckerö	257,40
Finström	0
Föglö	0
Geta	0
Hammarland	-
Jomala	100
Kumlinge	0
Kökar	0
Lemland	1.100
Lumparland	920

Mariehamn	4.150
Saltvik	433,20
Sottunga	0
Sund	-
Vårdö	0
KST	6.618,60
Totalt	13.595,80*

*Svar saknas av Hammarlands kommun och Sunds kommun.

Konsekvenserna för kommunerna och KST av slopad avgift för tjänster under närståendevårdarens ledighet skulle, enligt kommunernas och KST egen beräkning, bli 13.595,80 euro baserat på underlag för år 2021. Konsekvenserna för slopad avgift för tjänster under ledighet för andra personer som vårdar en anhörig eller närstående, skulle enligt kommunernas och KST egen beräkning, bli 0 euro. Enligt kommunernas och KST:s svar har varken kommunerna eller KST år 2021 beviljat service (ledighet) enligt socialvårdslagens 28 § 1 mom., dvs. ingen anhörig eller närstående utan avtal om närståendevård har år 2021 beviljats avlastning enligt socialvårdslagen. De ekonomiska konsekvenserna för kommunerna och KST av slopad avgift för tjänster under närståendevårdarens och andra personer som vårdar en anhörig eller närståendes ledighet beräknas bli små. Baserat på boksluten för år 2021 utgör 13.595,80 euro 0,04 procent av de totala landskapsandelarna. Det bör noteras att det faktum att det uppskattade beloppet för det kalkylerade inkomstbortfallet är så lågt delvis kan bero på bristande kunskap om lagstiftningen på detta område.

I och med att tjänsterna föreslås avgiftsfria, förväntas efterfrågan på tjänsterna öka, vilket kan innebära en ökad kostnad för kommunerna. Dock kan förslaget ha långsiktigt positiva ekonomiska effekter för kommunerna, i och med att kostnaden för stöd för närståendevård är lägre än exempelvis kostnaden för att producera/erbjuda boendeplats. Genom att stärka närståendevårdarnas mående samt motivation och förutsättningar för att orka med uppdraget, kan behovet av den kommunala service som är mer kostsam att producera förebyggas eller senareläggas. En viktig del i detta är även att närståendevårdare från och med 1.1.2023 erbjuds avgiftsfria hälsoundersökningar inom Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS). Den merkostnad som förslaget innebär, bör sättas i relation till att kommunernas kostnadsutveckling på sikt kan dämpas och förslaget kan på så sätt ses som en form av investering inför framtiden.

Kalkylerad inkomst av skog

Enligt nuvarande klientavgiftslagstiftning beaktas inkomster av engångsnatur och kalkylerade inkomster inte, med undantag för kalkylerade inkomster av skog. Paragraf 23 § om kalkylerad inkomst för skog föreslås upphävas, och därmed föreslås att kalkylerad inkomst av skog inte ska beaktas som inkomst när avgiften för långvarig institutionsvård, långvarig familjevård samt avgiften för fortlöpande och regelbunden hemservice fastställs. Ändringen föreslås även gälla avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsvård.

Ingen av de kommuner och kommunalförbund som tillfrågades i januari 2023⁹ beaktar i nuläget kalkylerad inkomst av skog när avgifterna för hemservice, serviceboende med heldygnsvård, långvarig institutionsvård och långvarig familjevård fastställs, vilket innebär att det beräknade inkomstbortfallet för de berörda kommunerna och kommunalförbunden blir 0 euro. För resterade kommuner och för Oasen kan ett visst inkomstbortfall vara aktuellt, även om de flesta kommuner/kommunalförbund sannolikt inte har beaktat kalkylerad inkomst av skog.

⁹ Mariehamn, Sund, Föglö, Kommunernas socialtjänst och Oasen boende- och vårdcenter. Svar inkom av samtliga, förutom av Oasen.

Avgift för fortlöpande och regelbunden hemservice

Förttydliganden gällande vad som avses med långvarig service finns i nuläget, i klientavgiftslagen, endast gällande långvarig institutionsvård och långvarig familjevård. Ett förttydligande kring avgiftsuttaget för hemservice föreslås, så att bestämmelserna om avgiften för hemservice ska avse fortlöpande och regelbunden hemservice, i relation till tillfällig hemservice. Med fortlöpande och regelbunden hemservice avses hemservice, enligt 19 § i landskapslag (2020:12) om socialvård, om klienten får service minst en gång i veckan och servicen dessutom beräknas pågå i minst två månader från det att den inleds eller om servicen de facto har varat i minst två månader.

Det är svårt att bedöma de ekonomiska konsekvenserna av föreslagen ändring då det bland annat finns skillnader mellan hur kommuner och kommunalförbund i nuläget definierar tillfällig hemservice i relation till fortlöpande och regelbunden hemservice. Exempelvis drar KST i nuläget gränsen för "vanlig" hemservice vid 3 månader, i jämförelse med föreslagen tidsgräns om 2 månader för regelbunden och fortlöpande hemservice. Dessutom tillämpar kommunerna och KST olika avgiftsgrunder i form av olika kategorier.

Avgifterna för hemservice kan för närvarande variera avsevärt, eftersom kommunerna tillämpar olika avgiftskategorier. I avgiftskategorierna har avgiftssatserna i allmänhet bestämts enligt vissa vårdkategorier baserade på klientens servicebehov. Kommunerna och KST tar dessutom ut avgift för hemservice baserat på både antal besök per vecka, antal timmar per månad samt antal timmar per vecka.

En utjämnande faktor föreslås tas in i lagen, enligt vilken avgiften för fortlöpande och regelbunden hemservice tas ut enligt antal servicetimmar per månad, förutom beaktandet av klientens behov och betalningsförmåga samt familjens storlek. Det huvudsakliga målet är att se till att avgifterna för fortlöpande och regelbunden hemservice bättre motsvarar antalet servicetimmar än för närvarande.

I nuvarande klientavgiftslagen föreskrivs om den högsta avgiftssatsen som en kommun får ta ut per månad vilken baserar sig på antal personer, inkomstgräns per månad samt en betalningsprocent. Det är svårt att göra jämförelser och konsekvensbedömningar i relation till föreslagen ändring eftersom avgiften för hemservice i en kommun kan baseras på att kommunen tar ut 26 procent av de bruttoinkomster som överstiger klientens inkomstgräns om antalet besök per vecka är 3–6, medan en annan kommun tar ut 20 procent av de bruttoinkomster som överstiger klientens inkomstgräns om antalet timmar per månad är 6–11. Kommunerna har dessutom i fortsättningen även möjlighet till att fastställa en lägre avgift än den högsta avgiftssatsen som föreslås i klientavgiftslagen.

För att bedöma konsekvenserna av den föreslagna ändringen gällande avgiften för fortlöpande och regelbunden hemservice har en exempelberäkning tagits fram. Beräkningen tydliggör skillnaden mellan nuvarande hemserviceavgift och föreslagen hemserviceavgift, med Mariehamns stad som exempelkommun. Inkomstbeloppen för exempelberäkningen för hemserviceavgift utgår från tre nivåer; 1000 euro per månad, 1500 euro per månad och 3000 euro per månad. Valet av inkomstnivåer baseras på de "vanligaste" inkomsterna bland klienter inom hemservice i Mariehamns stad. De flesta av stadens klienter har inte lägre inkomst än 1000 euro per månad och inte högre inkomst än 3000 euro per månad. Exemplet är därmed inte kopplade till minimipensioner eller liknande.

I exemplet på nästa sida åskådliggörs skillnaden mellan nuvarande hemserviceavgift jämfört med föreslagen ändring av hemserviceavgiften i Mariehamns stad. De inkomster som används i beräkningarna för

hemserviceavgiften är bruttoinkomster. I beräkningen har inte indexjusteringen av inkomstgränsen, vilken sker första gången år 2023 och träder i kraft 1.1.2024, tagits i beaktande.

Hemservice fakturering				
Jmfr Mariehamn 2022 -Ny klientlag 2023		<i>1 persons hushåll > inkomstavdrag 598</i>		
		Låginkomst 1000	Medelinkomst 1500	Höginkomst 3000
Mariehamn	Service - 4 h/mån = 15%	60,30	135,30	360,30
Ny lag	Service - 4 h/mån = 8%	32,16	72,16	192,16
Mariehamn	Service - 15 h/mån = 25%	100,50	225,50	600,50
Ny lag	Service - 15 h/mån = 23%	92,46	207,46	552,46
Mariehamn	Service - 31h/mån = 35%	140,70	315,70	840,70
Ny lag	Service - 31 h/mån = 31,5%	126,63	284,13	756,63
Mariehamn	Service - 38 h/mån = 35%	140,70	315,70	840,70
Ny lag	Service - 38 h/mån = 35%	140,70	315,70	840,70

Den största skillnaden mellan nuvarande och föreslaget avgiftssystem för hemserviceavgiften gäller de personer, i samtliga tre inkomst kategorier, som har få servicetimmars per månad. Enligt exempelberäkningen skulle främst äldre klienter med litet behov av fortlöpande och regelbunden hemservice beröras av ändringarna, och genom dem få lägre avgift för hemservice. För klienter med ett behov av 4 servicetimmars per månad beräknas ca 47 procent lägre avgift. Även för personer med något större antal servicetimmars per månad syns en skillnad, för samtliga tre inkomst kategorier, så att avgiften blir något lägre med det föreslagna avgiftssystemet. Klienter med ett behov av 15 servicetimmars per månad skulle få sänkt avgift med ca 8 procent. För personer som har ett omfattande hemservicebehov märks ingen skillnad i avgiften mellan nuvarande och föreslaget system. För samtliga tre inkomst kategorier blir skillnaden, det vill säga avgiftsminskningen eller avgiftshöjningen, densamma. Sammanfattningsvis kan konstateras att detta kan i viss grad leda till att antalet klienter inom hemservice ökar, som ansöker om och tar emot hemservice i ett tidigare skede, vilket kan öka kommunernas kostnader. Samtidigt kan på sikt kommunernas kostnadsutveckling dämpas eftersom behovet av service som är mer kostsam för kommunen att producera förebyggs eller senareläggs.

Enligt ÅSUB:s statistik hade 20 barnfamiljshushåll hemservice under år 2021, vilket utgör ca 3 procent av alla hushåll/familjer. När det gäller hemservice för barnfamiljer tillämpar KST delvis egna avgiftsgrunder som skiljer sig från den övriga hemservicens. KST:s avgift för regelbunden hemservice till barnfamiljer följer avgiften för hemservice till andra klienter än barnfamiljer. Dock är hemservice som ges som stödåtgärd inom barnskyddet avgiftsfri för familjerna och av familjer som får utkomststöd tas inte ut någon avgift. Enligt uppgift ur KST: avgiftstaxa för år 2023 jämkas avgiftsgrunden för barnfamiljer enligt prövning, så att familjens försörjning inte äventyras. Utgående från ovanstående, och föreslagna ändring, väntas de ekonomiska konsekvenserna för KST bli marginella. Dock är förhoppningen att ändringarna ska leda till att fler barnfamiljer ansöker om och tar emot hemservice, i ett tidigt skede, vilket kan öka KST kostnader, men samtidigt stävja behovet av service och kommunernas kostnader för till exempel barnskyddet.

I RP 129/2020 rd (Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården) uppskattades de ekonomiska konsekvenserna av föreslagna

ändringar av hemserviceavgiften innebära en mycket liten minskning av avgiftsintäkterna. I förarbetena uppskattades att kommunernas inkomster endast skulle minska med ca 100.000 euro på årsbasis.

Institutet för hälsa och välfärd (THL) följde upp effekterna av lagändringen i riket år 2022 och konstaterade att avgiftsintäkterna för hemservice hade minskat med ca 7 procent, vilket innebar en minskning med 10 miljoner euro. Antalet berörda (hemvårds)klienter i riket var 115.000, jämfört med totalt 634 hemserviceklienter på Åland (år 2021). Det går inte att jämföra klientavtalet rakt av, men jämförelsen ger en fingervisning om vilka de ekonomiska konsekvenserna kunde bli. Jämförelsen av antalet berörda klienter visar att klientantalet på Åland är 0,55 procent av rikets klientantal. Detta procenttal innebär att kostnaden för ändringen av avgiften för fortlöpande och regelbunden hemservice för Åland kunde uppskattas innebära en total minskning i avgiftsintäkter om 55.000 euro på årsbasis. THL konstaterade också att lagändringen förenhetligade betalningspraxisen. Avgifterna blev skäligare och det var vanligare med minskade avgifter bland låginkomsttagare och med höjda avgifter bland höginkomsttagare.

Avgift för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg

I nuvarande klientavgiftslag saknas närmare bestämmelser om avgiften för serviceboende med heldygnsomsorg, både kortvarig och långvarig service. Dock har majoriteten av kommunerna fastställt avgift för serviceformen, vilket framgår av kommunernas avgiftstaxor.

Avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg varierar mellan kommunerna och KST. Avgiften baseras i nuläget på kommunernas och KST:s egna fastställda avgiftsgrunder och består vanligen av hyra, serviceavgift (ofta i praktiken en hemserviceavgift) måltidskostnad samt eventuell grundavgift (ett fast belopp per månad). Den enda begränsningen är att kommunerna och KST högst, enligt klientavgiftslagens 4 §, kan ta ut en avgift som motsvarar kostnaden för serviceproduktionen. Vissa kommuner har i nuläget även fastställt ett minimibelopp för personligt bruk för serviceboende med heldygnsomsorg. År 2021 uppgick antalet klienter i boendeservice för äldre med heldygnsomsorg till totalt 257 klienter, varav cirka 68 procent bestod av kvinnor. Enbart 9 klienter bestod av personer under 65 år¹⁰. Särskild statistik över antalet klienter inom långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg finns inte att tillgå.

De föreslås nya bestämmelser gällande avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg. Med långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg avses serviceboende med heldygnsomsorg, enligt 21 § 3 mom. och 4 mom. i landskapslag (2020:12) om socialvård, om servicen beräknas pågå i minst tre månader från det att den inleds eller om servicen de facto har varat i minst tre månader.

Det är svårt att på ett tillförlitligt sätt bedöma hur det avgiftssystem för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg som föreslås påverkar kommunernas avgiftsintäkter. En sådan bedömning skulle kräva uppgifter gällande samtliga berörda klienter på Åland, på individnivå, vilket inte har ansetts möjligt att göra, men även med denna information är det svårt att göra jämförelser eftersom kommunerna i nuläget utgår från bruttoinkomster medan förslaget är att utgå från nettoinkomster.

Jämförelsen mellan nuvarande avgifter för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg och avgifterna enligt förslaget förutsätter således modellberäkningar. Modellberäkningar har gjorts för ett urval tänkta klienter inom långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg i Mariehamn, Sund och Föglö. Totalt har 36

¹⁰ Källa: ÅSUB

modellberäkningar gjorts för Mariehamns stad, Sunds kommun och Föglö. Anledningen till att dessa kommuner valdes ut är att få en spridning mellan stad (och den överlägset största kommunen), landsbygd och skärgård. Mariehamn valdes på grund av att det är den största kommunen med 11 742 invånare år 2021, varav 2979 var 65 år fyllda. Mariehamn, Sund, Föglö täcker ca 47 procent av det totala antalet klienter med serviceboende med heldygnsomsorg, baserat på ÅSUB:s befolkningsstatistik för år 2021. Samtliga modellberäkningar framgår av referensgruppens slutrapport¹¹.

Det är svårt att dra heltäckande slutsatser på basen av modellberäkningarna, eftersom utfallet av dessa är beroende av exempelvis vilka inkomster och avdrag som beaktas för respektive klient. Dessutom är utfallet även beroende av vilken hemkommun klienten antas ha, eftersom nuvarande avgifter varierar mellan kommunerna. Det är svårt att göra ett representativt urval av individuella uppgifter, där detaljerade uppgifter om klienternas inkomster, hyra eller andra boendekostnader, användning av stödtjänster och andra faktorer som påverkar fastställandet av klientavgifter framgår.

De föreslagna bestämmelserna antas innebära ökade kostnader för kommunerna, dock med variation mellan kommunerna beroende av vilken avgift kommunerna tar ut i nuläget och beroende av vad kommunernas avgift omfattar. Den föreslagna ändringen gällande avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg beräknas exempelvis få större ekonomisk konsekvens för Föglö kommun, än för Mariehamns stad, eftersom Föglö i nuläget inte tillämpar avdrag från avgiften samt inte tillämpar ett minimibelopp för personligt bruk för klienter inom serviceboende med heldygnsomsorg. Dessutom ligger Föglös hyresnivå för klienter inom serviceboende med heldygnsomsorg relativt högt.

De föreslagna avdragen från de inkomster som beaktas när avgiften fastställs innebär en relativt stor ändring, vilket kan påverka kommunernas avgiftsintäkter. Det faktum att klienter under en viss tid kan dra av exempelvis faktiska boendekostnader före flytt till långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg och läkemedelskostnader förväntas innebära något minskade avgiftsintäkter för kommunerna, beroende på vilka avdrag kommunerna gör i nuläget. Av de kommuner som ingår i modellberäkningarna är Mariehamns stads nuvarande avgiftssystem för serviceboende med heldygnsomsorg mest likt det föreslagna avgiftssystemet. Mariehamns stad har ett fastställt minimibelopp för personligt bruk enligt vilket klienten får behålla minst 250 euro per månad. Staden beaktar även ett särskilt avdrag för faktiska boendekostnader före flytt till serviceboende med heldygnsomsorg, enligt vilket det för en ensamstående vid inflyttning till permanent boendeplats finns möjlighet att göra avdrag för max 3 månader för tidigare bostadskostnader eller hyreskostnader. Avdrag görs för betald hyra, grundavgift för el, grundavgift för vatten och hemförsäkring.

Ingen av de tillfrågade kommunerna och kommunalförbunden¹² beaktar i nuläget kostnaderna för intressebevakningen som avdrag vid fastställandet av avgiften, så de föreslagna bestämmelserna bedöms ha en viss inverkan för kommunerna.

Genom de föreslagna bestämmelserna om avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg införs tydliga, och skäliga maxavgifter eftersom högst 85 procent av klientens inkomster efter vissa avdrag kan beaktas. Denna maxavgift förväntas få en relativt stor konsekvens för kommunerna. För klienter som har en

¹¹ <https://www.regeringen.ax/sites/default/files/attachments/protocol/nr6-2023-enskild-S2.pdf>

¹² Mariehamns kommun, Sunds kommun, Föglö kommun, KST och Oasen tillfrågades i januari 2023. Oasen inkom inte med svar.

väldigt hög inkomst spelar även maxavgiften enligt 4 § om högsta avgift in. Enligt denna paragraf kan kommunen inte ta ut en högre avgift än vad det kostar för kommunen att producera servicen.

Sammantaget visar de framtagna modellberäkningarna att kommunernas avgiftsintäkter både kan minska och öka, beroende av klienternas inkomster och avdrag. På sikt väntas klienters inkomster öka, vilket även innebär att kommunernas avgiftsintäkter kan komma att öka.

De kommunala representanter som deltog i arbetet med steg 1 har efterfrågat tydligare bestämmelser gällande avgiften för serviceboende med heldygnsomsorg, i syfte att underlätta avgiftsuttaget och tillämpningen av klientavgiftslagen. Genom de föreslagna bestämmelserna tas mera detaljerade bestämmelser om avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg in i lagen.

Avgift för långvarig institutionsvård

När kommunen eller kommunalförbundet bestämmer avgiften för klienter i *långvarig institutionsvård*¹³ inom socialvården ska den enligt 16 § klientavgiftslagen¹⁴ se till att klienten till sitt förfogande har ett månatligt belopp för personligt bruk. Det lagstadgade minimibeloppet föreslås höjas till 150 euro per månad från och med 1 januari 2024. Minimibeloppet föreslås således höjas från 112 euro per månad (år 2023) till 150 euro per månad (år 2024). Eurobelopp som anges i klientavgiftslagens 16 § för personligt bruk vid långvarig institutionsvård justeras första gången 2023 och därefter vart annat år utifrån förändringen i arbetspensionsindexet enligt 98 § i lagen om pension för arbetstagare (FFS 395/2006). Utgående från en indexjustering med, hypotetiskt, 9 procent så skulle minimibeloppet vid långvarig institutionsvård utgöra cirka 122 euro per månad från och med 1 januari 2024. Höjningen till 150 euro per månad skulle således innebära en *extra höjning* om 28 euro per månad, cirka 23 procent.

Kommunerna kan alltid besluta om ett högre belopp för personligt bruk än det lagstadgade minimibeloppet. Kommunalförbundet Oasen tillämpar redan ett minimibelopp för personligt bruk om 150 euro per månad. Av 71 klienter berördes år 2022 enbart en klient av minimibeloppet om 150 euro, majoriteteten av klienterna hade cirka 200–300 euro kvar per månad till sitt förfogande för personligt bruk. Mariehamns stad¹⁵ (Trobergshemmet) samt KST¹⁶ tillämpar minibeloppet om 112 euro per månad. Under år 2022 berördes endast en klient inom KST av minimibeloppet för personligt bruk.

Med utgångspunkt att de klienter som erhållit långvarig institutionsvård i Mariehamn samt inom KST, har samma genomsnittliga ekonomiska utgångsläge (avgiftsgrund) så skulle det föreslagna minimibeloppet om 150 euro per månad handla om ett marginellt inkomstbortfall för Mariehamns stad och KST. Effekten av minibeloppet minskar även vart efter att klienternas inkomster stiger. Av rapporten Äldres roll i ekonomin på Åland¹⁷ framgår att den disponibla inkomsten ökat för alla åldersgrupper (65–85+) då man jämför år 2010 och 2020.

¹³ "Beräknas pågå i minst tre månader från det att den inleds eller om servicen de facto har varit i minst tre månader".

¹⁴ https://www.regeringen.ax/sites/default/files/attachments/law/afs2022_Nr91.pdf

¹⁵ <https://www.mariehamn.ax/sites/default/files/attachments/guidedocument/%C3%84ldreomsorgens%20klientavgifter%202023%2010.01.2023.pdf>

¹⁶ <https://www.kst.ax/sites/default/files/attachments/subject/Avgifter%20och%20taxor%202023.pdf>

¹⁷ <https://www.regeringen.ax/sites/default/files/attachments/guidedocument/Utreddning%20om%20%C3%A4ldres%20roll%20i%20ekonomin%202022.pdf>

Av de föreslagna ändringarna, kan bestämmelserna om avdrag antas ha större konsekvenser för kommunernas ekonomi. Tre nya avdrag från de inkomster som beaktas när avgiften för långvarig institutionsvård fastställs införs. Avdragen gäller klientens faktiska boendeutgifter före förflyttning till långvarig institutionsvård, förordnad gottgörelse enligt lagen om upplösning av sambos gemensamma hushåll (26/2011) som han eller hon ska betala i pengar samt för den grundavgift som ingår i intressebevakarens arvode och vars storlek bestäms med stöd av 44 § 5 mom. i lag om förmyndarverksamhet (442/1999), när en domstol eller förmyndarmyndigheten har förordnat en intressebevakare för honom eller henne, samt fullmäktigens arvode enligt 22 § i lagen om intressebevakningsfullmakt (648/2007), dock högst till beloppet av ovan avsedda grundavgift som ingår i intressebevakarens arvode. Storleken på arvodet är beroende av vad intressebevakarens uppdrag omfattar samt av huvudmannens inkomster och förmögenhet. Med tanke på detta, samt att statistik över antalet klienter med intressebevakare inom långvarig institutionsvård saknas, går det inte att uppskatta avdragets inverkan. Det är oklart hur många klienter inom långvarig institutionsvård som har intressebevakare.

År 2022 hade totalt 168 klienter långvarig institutionsvård. Oasen hade totalt 71 klienter, Mariehamns stad 80 klienter och KST 17 klienter. Avdragen har totalt sett konsekvenser för kommunernas ekonomi, dock beroende av vilket boende och vilka boendeutgifter klienterna har före flytt till långvarig institutionsvård. Närmare uppgifter om vilka boendeformer och boendeutgifter berörda klienter har i nuläget saknas. I och med detta går det inte att uppskatta avdragets inverkan. Både Oasen och Mariehamns stad, som handhar majoriteten av klienter inom långvarig institutionsvård, beaktar dock redan nu avdrag för (vissa) boendekostnader för tre månader.

Den ekonomiska effekten av ändringarna väntas minska på sikt, eftersom antalet platser inom långvarig institutionsvård inom socialvården minskar. Vid till exempel Oasen har antalet platser minskat från 57 i januari 2022 till cirka 20 i mars 2023. Utvecklingen över tid visar på en gradvis minskning av antalet platser, såväl som antalet klienter. I mars 2023 var antalet platser för långvarig institutionsvård vid Trobergshemmet 52.

Avgift för långvarig familjevård

Bestämmelsen för långvarig familjevård föreslås ändras när avgiften fastställs gällande de avdrag som ska göras från inkomsten. Avdrag ska göras för förordnad gottgörelse enligt lagen om upplösning av sambos gemensamma hushåll (26/2011) som han eller hon ska betala i pengar samt för den grundavgift som ingår i intressebevakarens arvode och vars storlek bestäms med stöd av 44 § 5 mom. i lag om förmyndarverksamhet (442/1999), när en domstol eller förmyndarmyndigheten har förordnat en intressebevakare för honom eller henne, samt för fullmäktigens arvode enligt 22 § i lagen om intressebevakningsfullmakt (648/2007), dock högst till beloppet av ovan avsedda grundavgift som ingår i intressebevakarens arvode. Avdrag ska även göras för klientens faktiska boendeutgifter före förflyttning till långvarig familjevård, liksom för kostnader för läkemedel, kliniska näringspreparat och bassalvor.

Antalet klienter som berörs av de föreslagna ändringarna är ytterst få. Antalet klienter inom familjevård för personer med funktionsnedsättning har under åren 2016–2021 varit 1 per år, med undantag för år 2018 då antalet klienter var 3. Under åren 2016–2021 var ingen äldre inom familjevård på Åland. Enligt uppgift från ÅSUB var 30 barn placerade i familjevård (inget barn i professionell familjevård) 31.12.2021. Avgift för klienter inom barnskydd tas inte ut, med undantag för en avgift som tas ut av barnets föräldrar och som får vara högst lika stor som det underhållsbidrag som bestäms med stöd av 1–3 §§ lagen om underhåll för barn (FFS

704/1975). Avgiften kan tas ut då det är motiverat med beaktande av de berörda personernas utkomstmöjligheter och vårdsynpunkter och fördelas mellan föräldrarna efter deras betalningsförmåga.

Sammantaget blir de ekonomiska konsekvenserna för kommunerna av föreslagna ändringar gällande avgiften för långvarig familjevård marginella.

1.4.1.2. Konsekvenser för hushållens ställning och ekonomi

Avgiftsfri socialservice

Lagförslaget omfattar ett förslag enligt vilket landskapslagens 8 § utvidgas att omfatta även avgiftsfria tjänster under närståendevårdarens ledighet (10 §) samt avgiftsfria tjänster under ledighet för personer som vårdar en anhörig eller närstående (11 §).

Möjligheten till avlastning i form av ledighet för närståendevårdare och andra personer som vårdar en anhörig eller närstående är viktig för att vårdarna ska orka med sitt uppdrag. Avgiften kan utgöra ett hinder för att ta ut sin ledighet, och slopandet av avgiften kan innebära en ekonomisk lättnad för klienten. Exempelvis för en vårdtagare vars närståendevårdare är ledig 5 dygn per månad skulle den slopade avgiften för tjänster under närståendevårdarens ledighet betyda en inbesparing på 696 euro på årsbasis, utgående från den lagstadgade högsta avgiften för dessa tjänster år 2022. Avgiftsfria tjänster under närståendevårdarens ledighet kan öka benägenheten hos närståendevårdare till att söka ledighet i större utsträckning vilket kan leda till mer återhämtning hos närståendevårdare och samt bättre ork med sitt uppdrag.

Av det totala antalet närståendevårdare år 2021, 410 personer, var cirka 59 procent kvinnor. Av de kvinnliga närståendevårdarna var andelen äldre cirka 57 procent.

Kalkylerad inkomst av skog

Paragrafen föreslås upphävas. Eftersom flera kommuner och KST i nuläget inte beaktar kalkylerad inkomst av skog när avgifterna för hemservice, långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, långvarig institutionsvård och långvarig familjevård fastställs, torde ändringen inte nämnvärt påverka klienternas ekonomiska ställning.

Avgift för fortlöpande och regelbunden hemservice

Den föreslagna utjämnande faktorn, enligt vilken avgiften tas ut enligt antal servicetimmars per månad, innebär att avgiften för fortlöpande och regelbunden hemservice bättre motsvarar den faktiska serviceanvändningen. Införandet av bestämmelserna skulle trygga att klienternas hemserviceavgifter inte blir oskäligt höga, särskilt för klienter med ett litet behov av service, och öka jämlikheten i det högsta avgiftsuttaget på Åland. En viktig konsekvens av de föreslagna ändringarna är att möjliggöra för fler klienter att i ett tidigare skede ta emot servicen, vilket kan innebära att behovet av mera omfattande service och omsorg senareläggs.

Den största skillnaden mellan nuvarande och föreslaget avgiftssystem för hemserviceavgiften gäller de personer som har få servicetimmars per månad. Även för personer med något större omfattning servicetimmars per månad syns en skillnad så att avgiften blir något lägre med det föreslagna avgiftssystemet.

Enligt exempelberäkningen, på sidan 10, och statistik över klienter med hemservice skulle främst äldre klienter med litet behov av fortlöpande och regelbunden hemservice beröras av ändringarna, och genom dem få lägre avgift för hemservice. För klienter med ett behov av 4 servicetimmars per månad beräknas ca 47 procent lägre avgift. Klienter med ett behov av 15 servicetimmars per månad beräknas få sänkt avgift med ca 8 procent. För personer som har ett omfattande hemservicebehov märks ingen skillnad i avgiften mellan nuvarande och föreslaget system. Den föreslagna ändringen av hemserviceavgiftsuttaget har, enligt exempelberäkningen, ingen större konsekvens med tanke på klientens inkomst.

Det kan konstateras att det främst är äldre personer som påverkas av klientavgiften för hemservice. Av det totala antalet hushåll med hemservice år 2021 (enligt ÅSUB:s statistik) var majoriteten hushåll med 65 år fyllda, och 47 % av alla hushåll med hemservice bestod av personer som var 85 år eller äldre. Enligt statistiken hade 20 familjer hemservice under år 2021, vilket utgör ca 3 procent av alla hushåll/familjer.

Antal hushåll som fått hemservice, Åland totalt, 2017–2021

	2017	2018	2019	2020	2021
Hemservice					
Hushåll som fått hemservice under året	691	727	640	612	634
-barnfamiljer	3	16	12	8	20
-åldringshushåll sammanlagt	612	634	557	538	542
-65-74 år	91	85	82	79	65
-75-84 år	215	216	192	173	177
-85 år och äldre	306	333	283	286	300
- handikapphushåll	22	26	22	19	55
- andra	54	51	49	47	17

Källa: ÅSUB, Socialväsande

Uppdaterad 13.05.2022

Avgift för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg

Utgående från de modellberäkningar som framgår av referensgruppens slutrapport kan vissa slutsatser gällande konsekvenser för klienter dras. I modellberäkningarna har situationen både för ensamboende och gifta/samboende klienter beaktas, inom samtliga tre inkomst kategorier och baserat på både nuvarande och nytt system.

Sammantaget innebär de föreslagna ändringarna att avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg blir lägre och skäligare för de klienter som har lägst inkomster. Eftersom kommunernas avgifter varierar i nuläget, får ändringen en större inverkan för vissa klienter, beroende av hemkommun. En viktig positiv konsekvens för klienter är att avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg inte kan överstiga avgiften för institutionsvård, vilket förekommer i nuläget.

Om klienten har en högre inkomst än sin partner, beaktas partnerns inkomst vid fastställandet av klientavgiften. I detta fall föreslås avgiften utgöra 42,5 procent av partnernas sammanlagda nettoinkomst. Detta innebär att avgiften sänks något om makens/sambons inkomst är lägre.

Enligt det föreslagna systemet innebär möjligheten till avdrag för exempelvis skäliga boendekostnader för serviceboende med heldygnsomsorg och avdrag för läkemedelskostnader att klienten har mera pengar över, även i de fall att ett minimibelopp om 250 euro per månad beaktas. Klienten har då både 250 euro plus beloppen som har avdragits till sitt förfogande. Motiveringen till förslaget om ett högre minimibelopp för personligt bruk vid långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg än vid institutionsvård (förslag 150 euro per månad) är att klienten själv måste bekosta vissa utgiftsposter, vilka ingår i klientavgiften inom institutionsvård.

Vissa av de föreslagna avdragen innebär även en fördel för den make/sambo som bor kvar hemma. Möjligheten att bo kvar hemma stärks genom att den klient som flyttar till långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg kan göra avdrag för underhållsbidrag som personen ska betala samt andra motsvarande kostnader som motiveras av hans eller hennes faktiska familjeförhållanden samt avdrag för boendekostnader.

Genom de föreslagna bestämmelserna om avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg införs tydliga, och skäliga maxavgifter eftersom högst 85 procent av klientens inkomster efter avdrag kan beaktas. Införandet av denna maxavgift får en relativt stor konsekvens för klienter. För klienter med små inkomster sänks avgiften. För klienter med väldigt höga inkomster kan avgiften öka i och med föreslagna ändringar. Även den föreslagna bestämmelsen om minimibeloppet för personligt bruk innebär en förbättring för klienter.

De föreslagna bestämmelserna berör huvudsakligen den äldre befolkningen, främst 75 år fyllda. Enligt ÅSUB:s statistik för år 2021 var antalet klienter med serviceboende totalt 294. Majoriteten av klienterna, 257, var inom serviceboende med heldygnsomsorg. Under tiden 2011–2021 har antalet klienter med serviceboende med heldygnsomsorg ökat med ca 68 procent. År 2011 hade 186 klienter serviceboende med heldygnsomsorg.

Klienter inom långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg kan även göra avdrag för sjukvårdskostnader med stöd av kommunalskattelag (2011:119) för landskapet Åland. Avdraget omfattar även 25 procent av kostnader för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, enligt beslut av Ålands förvaltningsdomstol (81/2008).

Avgift för långvarig institutionsvård

De föreslagna ändringarna gällande avgiften för långvarig institutionsvård innebär en fördel för klienter i och med att minimibeloppet för personligt bruk höjs till 150 euro per månad, kalkylerad inkomst av skog inte beaktas som inkomst samt att avdrag ska göras för klientens faktiska boendeutgifter före förflyttning till långvarig institutionsvård, förordnad gottgörelse enligt lagen om upplösning av sambos gemensamma hushåll (26/2011) som han eller hon ska betala i pengar samt den grundavgift som ingår i intressebevakarens arvode och vars storlek bestäms med stöd av 44 § 5 mom. i lag om förmyndarverksamhet (442/1999). Minibeloppet föreslås således höjas från 112 euro per månad (år 2023) till 150 euro per månad (år 2024). Utgående från en indexjustering med, hypotetiskt, 9 procent så skulle minimibeloppet vid långvarig institutionsvård utgöra cirka 122 euro per månad från och med 1 januari 2024. Höjningen till 150 euro per månad skulle således innebära en extra höjning om 28 euro per månad, cirka 23 procent, per klient.

Oasen tillämpar i nuläget ett minimibelopp för personligt bruk om 150 euro per månad, vilket innebär att ändringen inte påverkar Oasens klienter i praktiken. Mariehamns stad och KST tillämpar i nuläget ett

minimibelopp för personligt bruk om 112 euro per månad. Endast en klient vid Oasen och en klient vid KST berördes av minimibeloppet för personligt bruk år 2022. Om de klienter som erhållit långvarig institutionsvård i Mariehamn och KST har samma ekonomiska utgångsläge (avgiftsgrund) så skulle det föreslagna minimibeloppet om 150 euro per månad få en positiv ekonomisk påverkan för uppskattningsvis en handfull klienter som erhåller långvarig institutionsvård.

Ändringarna leder sammantaget till en något lägre avgift för klienter, främst beroende av vilka avdrag som är aktuella för respektive klient. Möjligheten till avdrag för faktiska boendekostnader före flytt inverkar positivt på klientens avgift. Dock varierar effekten beroende av vilka boendekostnader klienten kan dra av. Om en klient, som i nuläget inte har kunnat göra avdrag för boendekostnader, kan dra av exempelvis 600 euro för boendekostnader per månad under några månader, sjunker avgiften.

Genom de föreslagna avdragen förbättras möjligheten att bo kvar hemma för klientens make/sambo. För den klient som flyttar till långvarig institutionsvård kan avdrag göras för underhållsbidrag som personen ska betala samt andra motsvarande kostnader som motiveras av hans eller hennes faktiska familjeförhållanden samt för boendekostnader för flytt.

Nedan framgår fördelningen av klienter inom institutionsvård år 2021 enligt ÅSUB:s statistik för år 2021. År 2021 uppgick antalet klienter inom institutionsvård till totalt 129 klienter, varav 117 var äldre klienter. Av dessa 117 klienter var cirka 59 procent kvinnor.

Institutionsvård, antal klienter i vård 31.12

	2021
I institutionsvård för äldre	117
I institution för barnskydd	5
I institutionsvård för handikappade	6

ÅSUB

Avgift för långvarig familjevård

Genom de föreslagna nya avdragen kan avgiften bli lägre för berörda klienter. Genom de föreslagna avdragen förbättras även möjligheten att bo kvar hemma för klientens make/sambo. För den klient som flyttar till långvarig familjevård kan avdrag göras för underhållsbidrag som personen ska betala samt andra motsvarande kostnader som motiveras av hans eller hennes faktiska familjeförhållanden samt för boendekostnader för flytt. Ändringarna berör dock endast ett fåtal klienter.

Nedsättning och efterskänkande av avgift

Nedsättning och efterskänkande av avgift ska enligt 27 § 3 mom. klientavgiftslagen prioriteras i förhållande till utkomststöd enligt lagen om utkomststöd (FFS 1412/1997) vilken gäller med stöd av landskapslagen (1998:66) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om utkomststöd. En jämförelse av nuvarande avgifter och de föreslagna bestämmelserna påverkas även av eventuell nedsättning av klientavgifterna för tryggnad av klientens försörjning.

Landskapsregeringen har inhämtat uppgifter från Mariehamns stad, KST, Oasen Boende- och vårdcenter samt kommunerna Sund och Föglö gällande sänkning och slopande av avgift för hemservice, serviceboende

med heldygnsomsorg och institutionsvård, i relation till totala antalet beslut för respektive serviceform och år 2021. Utgående från inkomna uppgifter tillämpar kommunerna och kommunalförbunden sällan gällande bestämmelse om efterskänkande och nedsättning av avgift.

I Mariehamn stad fattades år 2021 totalt 260 beslut om hemservice, varav 2 beslut gällde sänkning av avgift. Inget beslut gällde slopande av avgift. I Föglö kommun fattades år 2021 totalt 19 beslut om hemservice, varav 8 beslut gällde sänkning av avgift. Inget beslut gällde slopande av avgift. I Sunds kommun fattades år 2021 totalt 22 beslut om hemservice. Inget av besluten gällde sänkning eller slopande av avgift. KST fattade år 2021 totalt 39 beslut om hemservice, varav 2 beslut gällde sänkning av avgift. Inget beslut gällde slopande av avgift.

I Mariehamn fattades år 2021 totalt 90 beslut om serviceboende med heldygnsomsorg, varav 16 beslut gällde sänkning av avgift. Inget beslut gällde slopande av avgift. I Föglö fattades år 2021 totalt 18 beslut om serviceboende med heldygnsomsorg år 2021, varav 8 beslut gällde sänkning av avgift. Inget beslut gällde slopande av avgift. I Sunds kommun fattades år 2021 totalt 33 beslut om serviceboende med heldygnsomsorg 33. Antalet beslut om periodplats inom serviceboende med heldygnsomsorg var 15. Inget av besluten gällde sänkning eller slopande av avgift. Inom KST fattades inget beslut om serviceboende med heldygnsomsorg.

Endast Mariehamns stad och KST hade år 2021 fattat beslut om institutionsvård. Antalet beslut var 117 i Mariehamn och 2 inom KST. Inget av besluten gällde sänkning eller slopande av avgift.

Anledningen till att så få beslut har gällt nedsättande eller efterskänkning av avgift är okänd, och kan bero på flera olika orsaker. Klienter kan antas ha relativt god ekonomi, alternativt att kommunerna inte i tillräcklig grad tillämpat gällande bestämmelse om nedsättning och efterskänkande. Ett alternativ kan ha varit att klienter nekat till att ta emot eller avslutat behövlig service med anledning av klientavgifterna, utan att rätten till nedsättning eller efterskänkande av avgift prövats. Eftersom sänkta avgifter föreslås, torde behovet av beslut om sänkta avgifter minska.

1.4.2. Konsekvenser för myndigheterna

Omfattningen av det administrativa merarbete som kommunerna och kommunalförbunden orsakas uppskattas vara relativt liten. De föreslagna, mera detaljerade, bestämmelserna gällande avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, vilket efterfrågats av kommuner, torde underlätta för kommunerna. En tydlig tidsgräns för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg införs och avgiften baseras i fortsättningen på mera detaljerade avgiftsbestämmelser. En något ökande administrativ börda kan komma av det faktum att kommunerna/kommunalförbunden i nuläget beaktar klientens bruttoinkomst vid fastställandet av avgiften för annat serviceboende med heldygnsomsorg än kortvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, medan nettoinkomst ska beaktas när avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg fastställs. Även de nya bestämmelserna om avdrag innebär att kommunerna/kommunalförbunden behöver få mera detaljerade uppgifter om respektive klient.

Även de föreslagna ändringarna gällande avgiften för fortlöpande och regelbunden hemservice kan ha en viss inverkan på kommunernas administration. En avgiftstabell baserad på antal servicetimmars per månad föreslås tas in i lagen. Kommunerna kan fortsättningsvis själv fastställa avgiftskategorier, eller välja att tillämpa den avgiftstabell som föreslås. Tillämpningen av den avgiftstabell som föreslås i lagen torde

uppfattas som administrativt enklare för kommunerna, framom att kommunerna ska utarbeta egna tabeller och säkerställa att deras eventuella egna betalningsgrunder inte med något timantal överskrider den högsta avgiften enligt avgiftstabellen.

De kommuner/kommunalförbund som i nuläget inte har system för tidsregistrering av hemservicebesök, behöver utveckla eller ta i bruk sådana. Detta kan medföra vissa administrativa, tekniska och ekonomiska konsekvenser. Förändringar i att beräkna behovet av hemservice enligt timmar i stället för besök kan innebära nya arbetsmetoder och uppföljningssystem.

I viss mån kan de föreslagna avgiftsändringarna minska kommunernas och kommunalförbundens behov av att ta ställning till eventuell sänkning eller slopande av klientavgifter, vilket underlättar det administrativa arbetet. Som exempel kan nämnas slopade avgifter för tjänster under närståendevårdares ledighet, vilket har orsakat en del frågor gällande tillämpningen av klientavgiftslagens bestämmelse. Även sloandet av bestämmelserna om beaktade av kalkylerad inkomst av skog torde underlätta det administrativa arbetet, även om alla inte beaktar denna inkomst i nuläget och skillnaden således inte blir speciellt stor.

1.4.3. Konsekvenser för barn och jämställdheten mellan könen

Konsekvenser för barn

De föreslagna ändringar vilka kan ha en indirekt inverkan för barn gäller föreslagen ändring av avgiften för fortlöpande och regelbunden hemservice och föreslagen slopad avgift för tjänster under närståendevårdares ledighet och ledighet för andra personer som vårdar en anhörig eller närstående. Slopade avgifter för de tjänster som ordnas för den vårdbehövande under tiden för ledigheten är ett sätt att sänka tröskeln att ta ut ledigheten. Exempelvis för föräldrar som vårdar barn med funktionsnedsättning är möjligheten till avlastning viktig, och innebär en fördel för barnet i och med att föräldrarnas möjlighet att orka med sitt uppdrag på ett bra sätt stärks.

Av lagförslag 21/2018–2019, *Ny landskapslagslagstiftning om socialvård* framgår att den, av lagtinget antagna, socialvårdslagen bland annat har till syfte att förbättra hemservicen och att öka den särskilt för barnfamiljer, eftersom hemservice är en effektiv förebyggande arbetsform. Detta med anledning av att ett ändamålsenligt och tillräckligt stöd i ett tidigt skede kan förhindra att problem anhopas och förvärras, och därigenom kan man minska behovet av annan särskild service eller barn- och familjespecifikt barnskydd. Ett centralt mål är att genom hemservicen stärka familjens egna resurser. Med anledning av att avgiften för fortlöpande och regelbunden hemservice föreslås ändras för att motsvara den faktiska omfattningen av hemservicen och på så sätt bli ekonomiskt skäligare, kan barnfamiljers möjlighet och vilja att anlita servicen öka i viss utsträckning.

Konsekvenser för jämställdheten mellan könen

De föreslagna ändringarna gällande avgifter bedöms i viss grad ha olika påverkan för kvinnor och män. Dessa ändringar gäller främst avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, avgiften för långvarig institutionsvård och avgiften för tjänster under närståendevårdares ledighet och under den tid som andra personer som vårdar en anhörig eller närstående är lediga. Även föreslagna ändringar gällande avgiften för fortlöpande och regelbunden hemservice kan ha delvis olika inverkan för kvinnor och för män. Det saknas dock statistik gällande könsfördelningen bland klienter som erhåller hemservice. ÅSUB har inte denna information.

Behovet av kommunal service påverkas av det ökande antalet äldre, samt av könsfördelningen bland de äldre. Bland 85 år fyllda har nästan 40 procent av kvinnorna och över 30 procent av männen serviceboende (både vanligt serviceboende och serviceboende med heldygnsomsorg), institutionsvård eller närståendevård.

Klienter i äldreomsorgen efter kön, ålder och typ av omsorg 2021

	Antal personer		Könsfördelning, procent		Andel av totala befolkningen i de aktuella åldersgrupperna, procent
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	
Institutionsvård för äldre, klienter i vård 31.12,					
summa 65 år och äldre	64	44	59,3	40,7	1,5
-65-74 år	11	10	52,4	47,6	0,5
-75-84 år	18	22	45,0	55,0	1,7
-85 år och äldre	35	12	74,5	25,5	5,3
Boendeservice för äldre, boende 31.12,					
summa 65 år och äldre	197	86	69,6	30,4	4,0
-65-74 år	7	11	38,9	61,1	0,5
-75-84 år	43	30	58,9	41,1	3,1
-85 år och äldre	147	45	76,6	23,4	21,8
Stöd för närståendevård, vårdade under året,					
summa 65 år och äldre	80	95	45,7	54,3	2,5
-65-74 år	21	34	38,2	61,8	1,4
-75-79 år	10	15	40,0	60,0	1,7
-80-84 år	18	16	52,9	47,1	3,8
-85 år och äldre	31	30	50,8	49,2	6,9
Närståendevårdare sammanlagt					
-därav 65 år och äldre	106	73	59,2	40,8	1,9
	75	57	56,8	43,2	

Källa: ÅSUB Socialväsende

Av ÅSUB:s publikation om kvinnors och mäns villkor i dagens demografiska förändringar (2015)¹⁸ framgår att antalet 65 år fyllda kvinnor till år 2030 kommer att öka med 1300, medan motsvarande siffra för män är 1000. Mest kommer ökningen att synas bland de som är 75 år och äldre. En tydlig skillnad mellan könen är att en större del av de äldre kvinnorna bor på olika boenden medan männen i högre grad får närståendevård. Ändringarna gällande avgiften för långvarig institutionsvård berör i högre grad äldre kvinnor än äldre män. Klienter inom boendeservice för äldre är främst kvinnor, totalt 69,6 procent av klienterna var kvinnor enligt statistiken för år 2021. Om könsfördelningen antas vara densamma om endast serviceboende med heldygnsomsorg avses, är det främst äldre kvinnor som gynnas av de föreslagna ändringarna. Det bör noteras att det främst är äldre kvinnor med låg inkomst som gynnas.

I och med de föreslagna ändringarna om vissa avdrag gynnas även klienternas make/sambo, genom en något stärkt ekonomisk möjlighet att bo kvar i det egna hemmet.

Stöd till närståendevårdare är viktigt när det gäller närståendevårdare som både själva ska ta hand om barn och/eller föräldrar (eller andra äldre anhöriga) och förvärsarbete samt äldre närståendevårdare som själva har nedsatt funktionsförmåga.

¹⁸ Kvinnors och mäns villkor i dagens demografiska förändringar: ÅSUB översikter och indikatorer 2015:4.

ÅSUB:s statistik för år 2021¹⁹ visar att sammanlagt 395 personer vårdades i hemmet. Av dessa var 170 kvinnor och 225 män. Över hälften (52 procent) av dem som hade stöd för närståendevård var under 65 år. Barn och ungdomar, 0–17 år, var till största delen pojkar, medan klienterna i åldern 18–64 var mera jämnt fördelade mellan kvinnor och män. Av dem som var över 65 år var flertalet män. Bland vårdtagarna 65 år och äldre var 46 procent kvinnor och 54 procent män. Av närståendevårdarna år 2021 var 279 kvinnor och 131 män. Andelen äldre närståendevårdare var totalt 167, varav 103 kvinnor och 64 män.

Vid en jämförelse av ÅSUB:s statistik gällande närståendevård över en tioårsperiod konstateras att från år 2011 till år 2021 har antalet vårdtagare ökat från 301 till 395 och antalet närståendevårdare har ökat från 301 till 410. Den största ökningen har skett bland närståendevårdare under 65 år. Andelen äldre kvinnor som är närståendevårdare har ökat med knappt 20 procent under en tioårsperiod och andelen äldre män som är närståendevårdare har fördubblats under en tioårsperiod.

Utgående från ovanstående statistik samt föreslagna ändringar kommer sammantaget en något större andel män att dra ekonomisk fördel av slopad avgift för de tjänster som ges under närståendevårdarens ledighet. Dock är fler kvinnor över 80 år vårdtagare, vilket innebär att fler kvinnor än män i ålderskategori 80 år och äldre drar ekonomisk fördel av den föreslagna slopade avgiften. Konsekvensen av slopad avgift väntas sammantaget innebära en fördel för fler kvinnor än män, eftersom fler kvinnor är närståendevårdare. Möjligheten för dessa kvinnor att ta ut sin ledighet väntas öka i och med att det inte finns ett ekonomiskt hinder för att ta ut ledigheten, vilket innebär att ändringarna ger en fördel i form av bättre ork och ökat välmående genom ökat möjlighet till avlastning.

Det saknas statistik gällande avtalet personer som vårdare en anhörig eller närstående, utan avtal om stöd för närståendevård.

1.4.4. Konsekvenser för de grundläggande och mänskliga rättigheterna

Grundlagsutskottet har konstaterat att klientens ekonomiska ställning inte får vara ett hinder för att få tjänster och att klientavgifterna inte får vara så höga att servicen blir helt ouppnåelig för dem som behöver den. Klientavgifterna får inte leda till att de som behöver tjänsterna måste använda sig av stöd för sin oundgängliga försörjning enligt 19 § 1 mom. i grundlagen, enligt grundlagsutskottet. De föreslagna ändringarna gällande avgift för fortlöpande och regelbunden hemservice, samt införandet av närmare bestämmelser om långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg främjar klienternas ekonomiska ställning och möjlighet till nödvändig service, liksom möjlighet till skäligare klientavgifter vilka bättre motsvarar den faktiska serviceanvändningen.

2. Detaljmotivering

I detaljmotiveringen anges föreslagna nya rubriker för de berörda paragraferna.

8 § Avgiftsfri socialservice

¹⁹ https://www.asub.ax/sites/default/files/attachments/page/so04_narstaendevard_2010-2021.xlsx

Till bestämmelsens 1 mom. föreslås fogas en punkt 8 så att bestämmelsen om avgiftsfri socialservice även omfattar tjänster som kommunen eller kommunalförbundet tillhandahåller en vårdbehövande under en närståendevårdares lediga dagar enligt 4 § 1 mom. i lagen om stöd för närståendevård (FFS 937/2005) *närståendevårdarlagen*, vilken gäller med stöd av landskapslag (1995:101) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård, och som ersätter den vård och omsorg som närståendevårdaren ger. Med tjänster som ersätter närståendevårdarens vård och omsorg avses den del av servicen till den vårdbehövande som uteslutande vilar på närståendevårdarens ansvar.

Den lediga tid som en närståendevårdare har rätt till är, i landskapet, minst fem dygn per sådan kalendermånad under vilken närståendevårdaren oavbrutet eller med få avbrott varit bunden vid vården dygnet runt eller fortgående varje dag. Under närståendevårdarens ledighet ska kommunen sörja för att vården av den vårdbehövande ordnas på ett ändamålsenligt sätt. I vård- och serviceplanen som ska göras upp tillsammans med den vårdbehövande och närståendevårdaren ska antecknas hur vården av den vårdbehövande ordnas under vårdarens ledighet. Dessa tjänster omfattas enligt föreslagen punkt 8 i 8 § 1 mom. av avgiftsfri socialservice, till den del som de ersätter den vård och omsorg som närståendevårdaren ger.

Till bestämmelsens 1 mom. föreslås även fogas en punkt 9 så att bestämmelsen även omfattar de tjänster som ordnas under den i 28 § 1 mom. landskapslagen (2020:12) om socialvård, *socialvårdslagen* avsedda ledigheten för personer som vårdar en anhörig eller närstående. Det vill säga, de tjänster som kommunen ordnar vid lediga dagar samt rekreationsledighet för anhöriga och närstående som uppfyller förutsättningarna för att vara närståendevårdare i enlighet med 3 § i närståendevårdarlagen, men som inte har ingått avtal om närståendevård omfattas av avgiftsfri socialservice.

10 § Tjänster under närståendevårdarens ledighet

Bestämmelsen föreslås upphävas i sin helhet eftersom tjänster under närståendevårdarens ledighet föreslås omfattas av avgiftsfri socialservice enligt föreslagen punkt 8 i 8 § 1 mom. I och med detta kan kommunen eller kommunalförbundet inte längre ta ut en avgift på högst 11,60 euro per dygn för de tjänster som tillhandhålls under en närståendevårdarens lediga dagar enligt 4 § 1 mom. i lagen om stöd för närståendevård (FFS 937/2005) *närståendevårdarlagen*, vilken gäller med stöd av landskapslag (1995:101) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård, och som ersätter den vård och omsorg som närståendevårdaren ger.

11 § Tjänster under ledighet för personer som vårdar en anhörig eller närstående

Bestämmelsen föreslås upphävas i sin helhet eftersom de tjänster som ska ordnas under den 28 § 1 mom. landskapslagen (2020:12) om socialvård, *socialvårdslagen* avsedda ledigheten för personer som vårdar en anhörig eller närstående föreslås omfattas av avgiftsfri socialservice enligt föreslagen punkt 9 i 8 § 1 momentet. I och med detta kan kommunen eller kommunalförbundet inte längre ta ut en avgift i enlighet med klientavgiftslagens 10 §, för tjänster som kommunen ordnar vid lediga dagar samt rekreationsledighet för anhöriga och närstående som uppfyller förutsättningarna för att vara närståendevårdare i enlighet med 3 § i närståendevårdarlagen, men som inte har ingått avtal om närståendevård omfattas av avgiftsfri socialservice.

15 § Långvarig service

Det föreslås att rubriken ändras i sin helhet till *Långvarig service*. I den gällande bestämmelsen föreskrivs det om i vilka fall en avgift enligt lagens 16 § kan tas ut för en person i *långvarig institutionsvård* inom socialvården och *långvarig familjevård*. En förutsättning för att den inkomstrelaterade avgiften enligt 16 § får tas ut är att servicen beräknas pågå i minst tre månader från det att den inleds eller om servicen de facto har varat i minst tre månader (*långvarig*). Bestämmelsen föreslås utvidgas i fråga om vissa andra tjänster när en avgift för långvarig eller fortlöpande och regelbunden service som bestäms enligt inkomsterna kan tas ut för dem.

Till bestämmelsens 1 mom. föreslås fogas en punkt 3 vilken föreskriver om när kommunen eller kommunalförbundet får ta ut en avgift för *långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg*, enligt 16 §. Bestämmelsen avser serviceboende med heldygnsomsorg i 21 § 3 mom. och 4 mom. i landskapslag (2020:12) om socialvård, *socialvårdslagen* om servicen beräknas pågå i minst tre månader från det att den inleds eller om servicen de facto har varat i minst tre månader. I den nuvarande klientavgiftslagen saknas närmare bestämmelser om avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg. I praktiken har avgiften kunnat variera i kommunerna och kommunalförbund. Avgiften baseras i nuläget på kommunerna och kommunalförbundens egna fastställda avgiftsgrunder och består vanligen av hyra, serviceavgift (ofta i praktiken hemserviceavgift), måltidskostnader samt eventuell grundavgift (ett fast belopp per månad). Den enda begränsningen som kommunerna omfattas av, är att kommunen högst kan ta ut en avgift som motsvarar kostnaden för serviceproduktionen. Vissa kommuner har ett fastställt minimibelopp för personligt bruk. Genom föreslagen ändring tas närmare bestämmelse om avgiftsuttaget för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg in i klientavgiftslagen.

Till bestämmelsen föreslås även fogas ett 2 mom. vilken föreskriver om när en kommun eller kommunalförbund får ta ut en avgift för *fortlöpande och regelbunden hemservice*, om vilket också föreskrivs i 20 §. Avgift får tas ut för hemservice enligt 19 § i socialvårdslagen, om klienten får service minst en gång i veckan och servicen dessutom beräknas pågå i minst två månader från det att den inleddes eller om servicen de facto har varat i minst två månader.

I klientavgiftslagens 20 § föreskrivs i nuläget inte om när hemservice är fortlöpande och regelbunden. I 19 § socialvårdslagen har inte heller fortlöpande och regelbunden hemservice definierats. I praktiken har kriterierna för fortlöpande och regelbunden hemservice kunnat variera i kommunerna och kommunalförbund. Genom föreslagen ändring tas närmare bestämmelse om avgiftsuttaget för fortlöpande och regelbunden hemservice in i klientavgiftslagen.

16 § Avgift för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, långvarig institutionsvård och långvarig familjevård

Det föreslås att rubriken ändras till *Avgift för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, långvarig institutionsvård och långvarig familjevård*. I den gällande bestämmelsen föreskrivs det om avgift för *långvarig institutionsvård* och *långvarig familjevård*. Bestämmelsen föreslås även omfatta *långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg*. I bestämmelsen föreslås även ändring av minimibeloppet för personligt bruk vid långvarig institutionsvård samt att ett särskilt avdrag från inkomsterna ska tas i beaktande när kommunen och kommunalförbund bestämmer avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg och långvarig familjevård.

Genom en ändring av 1 mom. föreslås 16 § även omfatta avgiftsuttaget för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg. I och med detta får kommunen och kommunalförbund ta ut en månadsavgift av klienten som bestäms enligt betalningsförmågan så att avgiften vid långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg får uppgå till högst 85 procent av klientens månadsinkomster efter vissa avdrag. I fortsättningen tas det för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg alltså ut endast en klientavgift som täcker hela den tjänst som klienten tillhandahålls. Procentsatsen föreslås vara densamma för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg som för långvarig institutionsvård och långvarig familjevård. Avdrag enligt 19 § föreslås även omfatta långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg. Utöver detta föreslås även en ändring av 1 mom. så att ett nytt särskilt avdrag i enlighet med föreslagen 19 a § ska göras från inkomsterna när avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg och långvarig familjevård bestäms. En teknisk ändring föreslås även i 1 mom. så att bestämmelsen om det månatliga minimibelopp som klienten ska ha till sitt förfogande vid långvarig institutionsvård och långvarig familjevård stryks. Bestämmelse om detta föreslås i fortsättningen framgå i ett nytt 3 mom.

I 2 mom. föreslås ändringar av språklig karaktär. 2 mom. föreslås även omfatta långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg. Det vill säga, om klienten omedelbart innan långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg inleds har levt i gemensamt hushåll i äktenskap eller samboförhållande och klientens inkomster är större än makens eller sambons inkomster så bestäms avgiften utifrån bådadas sammanlagda månadsinkomster. Dock så att avgiften får vara högst 42,5 procent av de sammanräknade månadsinkomsterna. Om båda makarna eller samborna omfattas av långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, långvarig familjevård eller långvarig institutionsvård, bestäms avgiften dock enligt vad som föreskrivs i 1 mom.

Med make avses en make eller sambo som lever i gemensamt hushåll med klienten. Ett gemensamt hushåll kan se ut på många olika sätt. Den tydligaste förklaringen till gemensamt hushåll kan vara samägande av egendom, till exempel ägande av ett gemensamt hem, ett gemensamt bankkonto, deltagande i viss mån i dagliga anskaffningar samt samarbete och arbetsfördelning vad gäller sysslor som hör till det gemensamma hushållet. På samma sätt utgör till exempel födelsen av ett gemensamt barn eller uppfostran av ett barn tillsammans en presumtion om ekonomisk gemenskap. I det normala livet uppstår det dock situationer där en make temporärt kan bo åtskilt från den övriga familjen till exempel på grund av studier, arbete eller sjukhusvård utan att makarna har för avsikt att avbryta parförhållandet eller det gemensamma hushållet. I sådana situationer ska makarna anses leva i ett gemensamt hushåll. Om makarna bor separat på grund av ett brustet förhållande och inte har ett gemensamt hushåll, ska den make som bor någon annanstans inte beaktas när klientavgiften bestäms.

Ett nytt 3 mom. föreslås fogas till bestämmelsen. Momentet omfattar de månatliga belopp för personligt bruk som kommunen och kommunalförbund ska se till att klienten minst har till sitt förfogande vid bestämmande av avgiften vid långvarig institutionsvård, långvarig familjevård samt som nytt även vid långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg. Det nuvarande minibeloppet om 112 euro per månad vid långvarig institutionsvård föreslås höjas till 150 euro per månad. Utgående från kommande indexjustering år 2023, om hypotetiskt 9 procent, så skulle beloppet uppgå till cirka 122 euro per månad från och med 1 januari 2024. Höjningen till 150 euro skulle således innebära en extra höjning om 28 euro per månad från och med 1 januari 2024. Minibeloppet för personligt bruk om 167 euro per månad vid långvarig familjevård föreslås oförändrad, i jämförelse med nuläget. Utgående från kommande indexjustering år 2023, om

hypotetiskt 9 procent, så skulle minimibeloppet vid långvarig familjevård uppgå till cirka 182 euro per månad från och med 1 januari 2024.

Det månatliga belopp för personligt bruk som kommunen och kommunalförbund ska se till att klienten minst har till sitt förfogande vid bestämmande av avgiften vid långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg föreslås till 250 euro per månad (totalt 3 000 euro per år). Minimibeloppet vid långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg föreslås högre än i jämförelse med långvarig institutionsvård eftersom klienten själv måste bekosta vissa utgiftsposter som ingår i klientavgiften vid långvarig institutionsvård. Dessa kostnader kan till exempel omfatta avgifter för tjänster inom hälso- och sjukvården inklusive tandvård samt självriskandel för läkemedelskostnader. Beloppet för personligt bruk ska även omfatta till exempel självriskandelar för färdtjänster, kläder, telefonkostnader och andra eventuella kostnader som inte ingår i servicen. Med utgångspunkt att långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg till största delen omfattar klienter 75 år och äldre, så skulle Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) högkostnadsskydd om 250 euro per kalenderår²⁰ omfatta majoriteten av de som erhåller långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg. Personer med beskattningsbar inkomst under 14 000 euro i senast fastställda statsbeskattning skulle dock omfattas av högkostnadsskyddet om 125 euro per kalenderår. ÅHS högkostnadsskydd omfattar tandvårdskostnader för dem som omfattas av den offentliga tandvården, i detta fall, de patientgrupper som är prioriterade av medicinska och sociala skäl²¹. I övriga fall omfattas klienterna av kostnader för privat tandvård. Läkemedelskostnader för klienter vid långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, föreslås tas i beaktande i ett särskilt avdrag i enlighet med föreslagen 19 a §.

Kommunerna kan alltid besluta om ett högre belopp för personligt bruk än det lagstadgade minimibeloppet. Oasen boende- och vårdcenter har till exempel ett fastställt minimibelopp för personligt bruk om 150 euro per månad vid långvarig institutionsvård, medan Mariehamns stad och Kommunernas socialtjänst (KST) tillämpar lagens minimibelopp om 112 euro per månad.

18 § Inkomster som utgör grund för avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, långvarig institutionsvård och långvarig familjevård

Det föreslås att rubriken ändras till *Inkomster som utgör grund för avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, långvarig institutionsvård och långvarig familjevård*. I den gällande 18 § föreskrivs det om de inkomster som ligger till grund för avgiften för långvarig institutionsvård och långvarig familjevård, och bestämmelsen föreslås utvidgas till att gälla även inkomster som ligger till grund för avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg. Genom denna ändring tas närmare bestämmelser gällande inkomster som utgör grund vid bestämmande av avgift för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg in i klientavgiftslagen. I 1 mom. föreslås även en ändring så att hänvisningen till 23 § om kalkylerad inkomst av skog, stryks. Detta eftersom hela paragrafen 23 § föreslås upphävas. Detta innebär att kalkylerad inkomst av skog, i fortsättningen, inte ska beaktas som grund för avgiften för långvarig institutionsvård och långvarig familjevård, samt inte heller för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg.

Utöver de inkomster som inte ska beaktas för avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, långvarig institutionsvård och långvarig familjevård, ska även från inkomsterna göras avdrag enligt lagens 19

²⁰https://www.ahs.ax/sites/default/files/attachments/page/patientinfo_har_du_ratt_till_lagre_hogkostnadsskydd_0.pdf

²¹ https://www.ahs.ax/sites/default/files/attachments/subject/prioriterade_grupper_inom_tandvarden.pdf

§. Från inkomsterna för en klient som omfattas av långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg och långvarig familjevård ska dessutom göras de särskilda avdrag som anges i föreslagen 19 a §.

19 § Avdrag från inkomsterna vid långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, långvarig institutionsvård och långvarig familjevård

Det föreslås att rubriken ändras till *Avdrag från inkomsterna vid långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, långvarig institutionsvård och långvarig familjevård*. Den gällande paragrafen föreslås utvidgas till att även omfatta långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg. I paragrafen föreslås även en teknisk ändring samt att det fogas in vissa nya avdrag från inkomsterna.

Till 1 mom. föreslås fogas långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg. Genom denna ändring tas närmare bestämmelse gällande avdrag från inkomsterna vid bestämmande av avgift för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg in i klientavgiftslagen.

1 mom. 2 punkten föreslås ändras. I punkt 2 föreslås att ett nytt avdrag införs så att från inkomsterna ska dras av sådan av en skiftesman eller domstol förordnad gottgörelse enligt lagen om upplösning av sambors gemensamma hushåll (FFS 26/2011)²² som klienten eller maken eller sambon ska betala i pengar. Avdraget ska göras innan den avgift som tas ut för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, långvarig institutionsvård och långvarig familjevård bestäms. Nuvarande punkt 2 föreslås bli ny punkt 3, till sitt innehåll oförändrad.

Till 1 mom. föreslås fogas en punkt 4 med ett nytt avdrag; den grundavgift som ingår i intressebevakarens arvode och vars storlek bestäms med stöd av 44 § 5 mom. i lagen om förmyndarverksamhet (FFS 442/1999)²³, när en domstol eller förmyndarmyndigheten har förordnat en intressebevakare för honom eller henne, samt fullmäktigens arvode enligt 22 § i lagen om intressebevakningsfullmakt (FFS 648/2007)²⁴, dock högst till beloppet av ovan avsedda grundavgift som ingår i intressebevakarens arvode. I den gällande klientavgiftslagstiftningen föreskrivs det inte om beaktande av kostnaderna för intressebevakningen när avgiften bestäms. Detta kan anses vara en brist, eftersom en person som står under intressebevakning inte själv kan påverka uppkomsten av intressebevakningskostnader. Enligt 1 § i statsrådets förordning om storleken på intressebevakarens arvode (FFS 696/2012)²⁵ består intressebevakarens arvode av en årlig grundavgift och tilläggsavgifter. Som avdrag från inkomsterna beaktas den årliga grundavgift enligt 3 § i nämnda förordning som är 440 euro enligt 3 § 1 mom. och 280 euro enligt 2 mom. i den paragrafen, om huvudmannens årsinkomst enligt 44 § 3 mom. i lagen om förmyndarverksamhet är 14 000 euro eller mindre och värdet av hans eller hennes förmögenhet understiger den förmögenhetsgräns som avses i 4 mom. i den paragrafen. Grundavgiften kan beaktas enligt en utredning som lämnas av klienten eller intressebevakaren.

En intressebevakare kan på basis av huvudmannens inkomster och förmögenhet ha rätt till ett tilläggsarvode som är större än grundarvodet. Tilläggsarvodet beaktas inte som avdrag till den del det överstiger grundarvodets del. Syftet med att begränsa avdraget till grundarvodet är att undvika eventuella styreffekter

²² <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2011/20110026>

²³ <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990442>

²⁴ <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2007/20070648>

²⁵ <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2012/20120696>

som kan uppstå när arvodet tas ut, om hela arvodet beaktas som avdrag vid fastställandet av avgiften. Dessutom kan det antas att klienten i princip också har bättre förutsättningar att betala tilläggsarvode på grund av sin ekonomiska situation, om det på basis av inkomst och förmögenhet bestäms att tilläggsarvodet är större än grundavgiften för arvodet. Kommunen ska dock på basis av prövning från fall till fall lindra klientavgiften, om klientens eller hans eller hennes familjs totalekonomiska situation så kräver. I sådana fall ska kommunen också beakta intressebevakningskostnaderna som en del av bedömningen av klientens totalekonomiska situation och betalningsförmåga.

Enligt 1 § i lagen om intressebevakningsfullmakt (648/2007) kan en person med hjälp av en intressebevakningsfullmakt i förväg ordna skötseln av sina angelägenheter för den händelse att han eller hon senare på grund av till exempel sjukdom eller försvagat hälsotillstånd förlorar förmågan att sköta sina angelägenheter. Även om intressebevakningsfullmakten är en privaträttslig fullmakt är dess syfte detsamma som intressebevakning enligt lagen om förmyndarverksamhet. Användningen av intressebevakningsfullmakt stöder fullmaktsgivarens självbestämmanderätt och påverkar antalet huvudmän för allmänna intressebevakare och de resurser som behövs för förmyndarmyndighetens tillsyn. Det är motiverat att de klienter som har förberett sig för en försämring av sin funktionsförmåga genom att upprätta en intressebevakningsfullmakt när det gäller avdrag från inkomsterna ska jämföras med de klienter som har förordnats intressebevakning.

I föreslagen 1 mom. 4 punkten föreskrivs även att som avdrag beaktas fullmäktigens arvode enligt 22 § i lagen om intressebevakningsfullmakt, dock högst till ett belopp som motsvarar den ovan avsedda grundavgiften för intressebevakarens arvode. Det finns inga närmare bestämmelser om beloppet av intressebevakningsfullmäktigens arvode, utan fullmaktsgivaren kan meddela föreskrifter om fullmäktigens arvode i fullmakten och i anvisningarna och parterna kan också komma överens om arvodet sinsemellan. Om arvodet inte har fastställts eller avtalats, har fullmäktigen enligt 22 § i lagen om intressebevakningsfullmakt rätt att av fullmaktsgivarens medel få ett arvode som är skäligt i förhållande till uppdragets art och omfattning. I den föreslagna 4 punkten beaktas dock högst det arvode som en intressebevakare skulle ha rätt till i en motsvarande situation som avdrag. Såsom beskrivs ovan beror grundavgiften för intressebevakarens arvode på huvudmannens inkomster och förmögenhet. Fullmäktigens arvode kan beaktas på grundval av en utredning från klienten eller intressebevakningsfullmäktigen.

Till 2 mom. föreslås fogas långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg. Momenten omfattas även av förslag till språkliga förtydliganden.

Ett nytt 3 mom. föreslås fogas till bestämmelsen gällande beaktande av klientens faktiska boendekostnader före flytt till långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, långvarig institutionsvård eller långvarig familjevård. I momentet föreslås intas ett nytt avdrag av boendeutgifter från inkomsterna när kommunen tar ut en avgift enligt 16 §. Syftet med bestämmelsen är att trygga tillräckligt med tid att ordna boendeutgifterna för klienten när han eller hon har fått en plats i en boendeserviceenhet, institution eller familjevård långvarigt och klienten annars skulle orsakas utgifter för både sin egen bostad samtidigt som för till exempel långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg.

Boendeutgifterna dras av från de inkomster som ligger till grund för fastställandet av avgiften så att enligt föreslagen 3 mom. 1 punkten de nödvändiga och skäliga kostnaderna för ägarbostaden vid fastställandet av avgiften beaktas som avdrag för de senaste sex månaderna. Som nödvändiga utgifter för ägarbostad kan

åtminstone beaktas fastighetsskatter och skäliga uppvärmningskostnader för en fastighet, driftsvederlag för bostadsaktier och obligatoriska hemförsäkringar för fastigheter eller bostäder.

Enligt föreslagen 3 mom. 2 punkten avdras hyran för hyresbostaden och övriga nödvändiga och skäliga kostnader för boendet under uppsägningstiden för hyresgästen som avses i hyreslag (1999:19) för landskapet Åland. Enligt 46 § i lagen är uppsägningstiden i ett hyresförhållande som gäller tills vidare för hyresgästen en månad från det månadsskifte som inträffar närmast från uppsägningen. Åtminstone den obligatoriska hemförsäkringen kan beaktas som övriga nödvändiga kostnader för en hyresbostad eller en bostadsrättsbostad. Som avdrag beaktas klientens andel av utgifterna.

Enligt föreslagen 3 mom. 3 punkten avdrag för det bruksvederlag för tre månader för en bostadsrättsbostad som avses i 32 § i lagen om bostadsrättsbostäder (FFS 393/2021)²⁶ och övriga nödvändiga och skäliga kostnader för boendet.

Som avdrag beaktas klientens andel av utgifterna. Från inkomsterna dras endast av de faktiska boendeutgifterna, så kostnaderna för boendet dras inte av om klienten de facto inte orsakas boendeutgifter. Exempelvis om klienten får sin ägarbostad såld två månader efter det att det långvariga serviceboendet med heldygnsomsorg inleddes, skulle i regel endast kostnaderna för två månader beaktas som avdrag.

19 a § Särskilda avdrag från inkomsterna vid långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg och vid långvarig familjevård

En ny bestämmelse föreslås fogas till lagen vilken omfattar särskilda avdrag från klientens inkomster vid långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg och långvarig familjevård. Dessa avdrag ska göras utöver de avdrag som föreskrivs i 19 §.

Kommuner och kommunalförbund ska, utöver vad som föreskrivs i 19 §, vid bestämmandet av storleken på den avgift som tas ut för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, enligt föreslagen 19 a § 1 mom. dra av skäliga boendeutgifter som föranleds av långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg från de inkomster som ligger till grund för avgiften. Bostadsbidrag ska även dras av från boendeutgifterna. I serviceboende med heldygnsomsorg är klienten i öppen vård och betalar i regel själv sitt boende. De skäliga boendeutgifterna för serviceboende med heldygnsomsorg beaktas som avdrag vid bestämmandet av klientavgiften. Om en klient i långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg betalar hyran direkt till hyresvärden, ska som avdrag vid bestämmandet av klientavgiften beaktas skäliga boendeutgifter. När kriterierna enligt lag om allmänt bostadsbidrag (938/2014), vilken tillämpas på Åland genom landskapslag (2015:4) om tillämpning på Åland av lagen om allmänt bostadsbidrag, lag om bostadsbidrag för pensionstagare (571/2007) samt landskapslag (2006:17) om studiestöd uppfylls är de klienter som omfattas av serviceboende med heldygnsomsorg berättigade till bostadsbidrag, som ska dras av från boendeutgifterna. Boendeutgifterna ska dras av från de inkomster som utgör grund för bestämmandet av avgiften innan det minimibelopp som klienten ska ha till förfogande för personligt bruk beräknas.

Som boendeutgifter avdras skälig hyra och andra nödvändiga boendeutgifter som åtminstone innefattar de utgifter för el och vatten som betalas separat. Syftet med beaktandet av boendeutgifterna är att trygga klientens boende. I regel är det de faktiska beloppen av boendeutgifterna som ska beaktas. Vid bedömningen av skäligheten är det dock också möjligt att beakta den allmänna kostnadsnivån i området.

²⁶ <https://finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2021/20210393>

När boendeutgifterna beaktas ska man alltid beakta helheten av de kostnader som långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg föranleder samt hurdana faktiska möjligheter klienten har att välja ett sådant ställe för serviceboendet som motsvarar hans eller hennes behov och betalningsförmåga. Vid bedömningen av boendeutgifternas skälighet ska således även klientens servicebehov och ekonomi som helhet beaktas.

Av rapporten *Äldres roll i ekonomin på Åland*²⁷ framgår att de äldre och deras läkemedelskostnader spelar en stor roll i äldres ekonomi. Generellt ökar läkemedelskostnaderna och ersättningarna per person ju äldre personen är. År 2021 uppgick nettokostnaden för 75 år och äldre till i genomsnitt 320 euro per år. Folkpensionsanstaltens (FPA) årssjälvrisk år 2023 för läkemedel är 592,16 euro vilken omfattar en initialsjälvrisk om 50 euro per kalenderår. Under resten av året betalar klienten en självrisk på 2,50 euro för varje ersättningsgillt läkemedel.

I 2 mom. föreslås ett avdrag för läkemedelskostnader när avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg fastställs. Serviceboendet med heldygnsomsorg är öppen vård och innefattar inga läkemedel, utan klienten måste själv bekosta dem. Klienten är dock berättigad till ersättning för läkemedel enligt sjukförsäkringslagen (FFS 1224/2004)²⁸. Därför föreslås det att sådana läkemedel, kliniska näringspreparat och bassalvor som har skaffats på ordination av en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården²⁹ och som klienten har rätt att få ersättning för enligt sjukförsäkringslagen ska beaktas som avdrag från inkomsterna vid bestämmandet av klientavgiften. Utifrån en utredning av klienten eller klientens företrädare dras läkemedelskostnaderna av från de inkomster som utgör grund för bestämmandet av avgiften enligt klientens läkemedelskostnader, dock högst till beloppet av den årssjälvrisk som avses i 5 kap. 8 § i sjukförsäkringslagen.

Även då en klient eller en klients företrädare lämnar en fritt formulerad ansökan bör kommunen som avdrag beakta kostnader även för andra läkemedel, kliniska näringspreparat och bassalvor än sådana som ska ersättas enligt sjukförsäkringslagen, till den del en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården har bedömt att de behövs med tanke på personens hälsa. I praktiken förutsätts det att klienten i sin ansökan bifogar ett utlåtande av en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården eller någon annan utredning om att läkemedlet, näringspreparatet eller bassalvan behövs med tanke på hälsan.

Läkemedelsutgifter ska beaktas som avdrag från de inkomster som utgör grund för bestämmandet av avgiften före beräkningen av minimibeloppet för personligt bruk. När beslutet om avgiften fattas kan läkemedelskostnaderna beaktas på basis av de faktiska eller uppskattade kostnaderna på så sätt att de fördelas på perioder vid bestämmandet av avgiften. På så sätt behöver det inte fattas ett nytt beslut om avgiften varje månad, utan läkemedelsavdraget kan beaktas även vid ett beslut som gäller tills vidare. Om klientens läkemedelskostnader förändras väsentligt, ska läkemedelskostnaderna i beslutet om avgiften dock justeras enligt en utredning från klienten eller klientens företrädare med stöd av lagens 24 §.

Enligt 3 mom. ska bestämmelserna i det föreslagna 2 mom. om avdrag av läkemedelskostnader och andra motsvarande kostnader från de inkomster som ligger till grund för avgiften också tillämpas på den avgift som tas ut för långvarig familjevård. Detta är motiverat eftersom kostnadsersättningen för familjevårdare inte inbegriper läkemedel utan en klient inom långvarig familjevård betalar dem själv av sitt minimibelopp för personligt bruk.

²⁷<https://www.regeringen.ax/sites/default/files/attachments/article/Utredning%20om%20%C3%A4ldres%20roll%20i%20ekonomin%202022.pdf>

²⁸ <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2004/20041224#O2L5P8>

²⁹ <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1994/19940559>

Utöver dessa avdrag kan klienten även avdra alla sjukdomskostnader i kommunalbeskattningen³⁰. Sjukdomskostnader är till exempel kostnad för vård på sjukhus, läkarbesök, tandvård, apoteksinköp med momsats 10 %, fysioterapi med läkarremiss, glasögon och linser, medicinsk fotvård. Övriga sjukdomsrelaterade kostnader enligt behovsprövning och ordination av läkare. Kostnaderna är inte avdragbara till den del de ersätts av FPA, försäkring eller dylik. Sjukdomskostnader omfattar även kostnader för effektiviserat serviceboende samt institutionsvård. Institutionsvård eller effektiviserat serviceboende kan dras av till 25 % (resterande del utgör levnadskostnader) enligt beslut av Ålands förvaltningsdomstol (81/2008).

20 § Avgift för fortlöpande och regelbunden hemservice

Det föreslås att rubriken ändras till *Avgift för fortlöpande och regelbunden hemservice*. I nuvarande bestämmelse föreskrivs om avgift för hemservice. I och med föreslagen 15 § 2 mom. om fortlöpande och regelbunden hemservice föreslås 20 § ändras så att den omfattar månadsavgift för fortlöpande och regelbunden hemservice. Avgiften föreslås grunda sig på antalet servicetimmarna som skrivits in i servicebeslutet, klientens betalningsförmåga och familjens storlek. Avgiften bestäms per kalendermånad.

Avgiften bestäms enligt de inkomster som anges i 21 § med beaktande av avdragen i 22 §. Om en klient lever i äktenskap eller samboförhållande ska även makens eller sambons inkomster beaktas som inkomster som utgör grund för bestämmandet av avgiften. I dessa fall ska makens eller sambons inkomster räknas ihop vid bestämmandet av avgiften.

Om servicen inleds eller upphör i mitten av månaden, ska en avgift tas ut för de dagar då klienten har fått service. I lagens 25 § föreskrivs om hur avbrott i servicen påverkar klientavgiften. Om antalet servicetimmarna varierar från månad till månad, får då avgiften bestäms användas ett betalningsprocenttal som motsvarar det genomsnittliga antalet servicetimmarna. Servicetimmarna beaktas i form av hela timmar så att partiella servicetimmarna avrundas till närmaste hela timme och halva timmar avrundas uppåt. Med servicetimme avses en timme som en yrkesutbildad person inom socialvården använder för sådana tjänster som skrivits in i klientplanen. I servicebeslutet antecknas antalet servicetimmarna enligt klientens servicebehov. Klientplanen justeras när servicebehovet förändras. När servicebehovet förändras fattas det ett nytt servicebeslut för klienten. Även avgiften ska då justeras enligt lagens 24 §.

Med hemservice avses enligt 19 § socialvårdslagen, att fullgöra eller bistå vid fullgörandet av uppgifter och funktioner som hör till boende, vård och omsorg, upprätthållande av funktionsförmågan, vård och fostran av barn, utträttande av ärenden samt till det övriga dagliga livet. Det vill säga, i den inkomstbaserade månadsavgiften ingår således även utöver vård och omsorg sådana i klientplanen avsedda tjänster som tillhandahålls fortlöpande och regelbundet och som har ett nära samband med omsorgen och vården. Sådana tjänster kan till exempel vara att bistå klienten vid klädvård, bad, måltider i hemmet och hjälp i skötsel av barns uppfostran. Utanför hemmet kan det bestå av att personen får stöd för att uträtta ärenden. Stöd för utträttande av ärenden kan även omfatta stöd för skötseln av ärenden via webben, med begräsningar för användningen av nätkoder i banktjänster. Om städning i hemmet innefattar normal skötsel av den dagliga städningen av hemmet i samband med ett vanligt hembesök, ska den ingå i omsorgen och således vara en del av den månatliga serviceavgiften.

³⁰ https://www.vero.fi/sv/Detailerade_skatteanvisningar/anvisningar/48911/beskattningen-p%C3%A5-%C3%A5land/

Det kan fortsättningsvis tas ut en separat avgift för stödtjänster som till exempel klädvård, bad och bastu som sker någon annanstans än i klientens hem, måltidsservice och verksamhet som upprätthåller och främjar funktionsförmågan utanför klientens hem. För säkerhetstjänster som till exempel trygghetstelefon får fortsättningsvis även tas ut en särskild avgift.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs det om avgiftens maximibelopp. Månadsavgiften föreslås få uppgå till högst det belopp som betalningsprocenttalet enligt 5 mom. anger av de månadsinkomster som överskrider den i 3 mom. föreslagna angivna inkomstgränsen.

I 3 mom. föreskrivs det om inkomstgränser som föreslås oförändrade i jämförelse med nuvarande 20 §. Inkomstgränsen för en familj med en person är 598 euro och för en familj med två personer 1 103 euro i månaden. Inkomstgränsen för en familj med tre personer är 1 731 euro, för en familj med fyra personer 2 140 euro, för en familj med fem personer 2 591 euro och för en familj med sex personer 2 976 euro. Inkomstgränserna indexjusteras första gången 2023 i enlighet med lagens 33 § 2 mom. Utgående från en indexjustering om hypotetiskt 9 procent så skulle inkomstgränserna uppgå till cirka 652 euro, 1 202 euro, 1 887 euro, 2 333 euro, 2 824 euro samt 3 244 euro från och med 1 januari 2024.

Enligt 4 mom. höjs inkomstgränserna med oförändrat 363 euro, efter indexjustering år 2023 cirka 396 euro, för varje därpå följande person om det finns flera än sex personer i familjen.

I 5 mom. föreskrivs om avgiftssatser som bestäms enligt antalet servicetimmar. Avgiftssatserna står i proportion till familjens storlek på så sätt att satserna sjunker om familjen växer. Om antalet personer i familjen är större än sex, fortsätter avgiftssatsen dock inte att sjunka.

När det gäller de första fyra timmarna är avgiftssatsen således inte beroende av antalet servicetimmar. Produktionen av en service är i allmänhet förknippad med vissa fasta kostnader som är lika stora oberoende av antalet servicetimmar. Därför är det ändamålsenligt att det för de första servicetimmarna kan tas ut en avgift som inte direkt beror på antalet servicetimmar. För den del som överstiger fyra timmar ska antalet servicetimmar inverka direkt på avgiftssatsen.

Servicetimmarna och avgiftssatserna delas in i fyra olika timklasser. I ett hushåll med en person tas det för de första fyra timmarna ut en avgift som oberoende av timantalet uppgår till 8 procent av de inkomster som överstiger inkomstgränsen. För de följande fyra timmarna, 5–8 timmar, tas det ut 2 procent per servicetimme. För de följande åtta timmarna, 9–16 timmar, tas det ut 1 procent per servicetimme. När timantalet överstiger 16 timmar tas det ut 0,5 procent per servicetimme. Den högsta avgiftssatsen för ett hushåll med en person är 35 procent av de månadsinkomster som överstiger inkomstgränsen, vilket motsvarar nuläget.

Enligt samma princip bestäms också avgiftssatserna för familjer med två eller flera personer, men dock på så sätt att avgiftssatserna är lägre än för hushåll med en person. I ett hushåll med två personer tas det för de första fyra timmarna ut en avgift som oberoende av timantalet uppgår till 7 procent av de inkomster som överstiger inkomstgränsen. För de följande fyra timmarna, 5–8 timmar, tas det ut 1,75 procent per servicetimme. För de följande åtta timmarna, 9–16 timmar, tas det ut 0,75 procent per servicetimme. När timantalet överstiger 16 timmar tas det ut 0,5 procent per servicetimme. Den högsta avgiftssatsen för hushåll

med två personer är 24 procent av de månadsinkomster som överstiger inkomstgränsen. Den högsta avgiftssatsen stiger något från nuvarande 22 procent.

Hos familjer med tre eller flera personer tas det för de första fyra timmarna ut en avgift som oberoende av timantalet uppgår till 6 procent av de inkomster som överstiger inkomstgränsen. För de följande fyra timmarna, 5–8 timmar, tas det ut 1,5 procent per servicetimme och för de timmar som överstiger åtta timmar 0,5 procent per servicetimme.

De högsta avgiftssatserna är beroende av familjestorleken. Den högsta avgiftssatsen för hushåll med tre personer är 19 procent av de månadsinkomster som överstiger inkomstgränsen, medan den för närvarande är 18 procent. Den högsta avgiftssatsen för hushåll med fyra personer är 16 procent, medan den för närvarande är 15 procent. Den högsta avgiftssatsen för hushåll med fem personer är 14 procent, medan den för närvarande är 13 procent. Den högsta avgiftssatsen för familjer med sex eller fler personer är 12 procent, medan den för närvarande är 11 procent.

Kommunen får till exempel hos en ensamboende klient som får fortgående och regelbunden hemservice om tre timmar i månaden ta ut en avgift som är högst åtta procent av de månadsinkomster som överskrider inkomstgränsen. Om klientens bruttoinkomster är 1500 euro i månaden och han eller hon inte har poster som ska dras av från inkomsterna, är klientavgiften högst 72,00 euro i månaden (från bruttoinkomsterna på 1500 euro avdras inkomstgränsen för ensamboende 598 euro (år 2023 belopp), varav 902 euro återstår, varav 8 procent avrundat är 72,00 euro. Om åter samma klient får service 15 timmar i månaden, är klientavgiften högst 207,50 euro i månaden (från bruttoinkomsterna på 1500 euro avdras inkomstgränsen för ensamboende 598 euro (år 2023 belopp), varav 902 euro återstår, varav 23 procent avrundat är 207,50 euro. Utgående från en indexjustering om hypotetiskt 9 procent så skulle motsvarande månadsavgifter uppgå till cirka 68 euro och 195 euro från år 2024.

Klientavgiften för makar ska bestämmas på basis av makarnas sammanlagda inkomster. Om båda makarna får service fattas separata servicebeslut för dem i enlighet med deras individuella servicebehov. Vid bestämmandet av avgiften räknas makarnas inkomster och servicetimmarna ihop och makarna påförs en gemensam avgift. Beslutet om klientavgiften ska ges till bägge makarna. När avgiften bestäms ska inkomstgränsen och avgiftssatserna motsvara de som gäller för en familj med två personer. Om endast den ena maken får service bestäms avgiften på basis av dennes servicetimmarna men makarnas sammanräknade inkomster.

Familjer som får hemservice för barnfamiljer som stöd inom barnskyddets öppenvård ska inte heller i fortsättningen betala för servicen i enlighet med lagens 8 §. Om en person eller familjs försörjning eller underhållsskyldighet äventyras till följd av att avgiften tas ut, ska kommunen nedsätta eller efterskänka avgiften i enlighet med 27 §.

I 6 mom. föreskrivs att om antalet servicetimmarna varierar från månad till månad, så får då avgiften bestämmas användas ett betalningsprocenttal som motsvarar det genomsnittliga antalet servicetimmarna. Till exempel om det enligt servicebeslutet ges service 28–30 timmar i månaden, bestäms avgiftssatsen enligt 29 servicetimmarna. Kommunen behöver således inte fatta ett nytt avgiftsbeslut för varje månad. I 6 mom. föreskrivs dessutom att servicetimmarna beaktas som hela timmar så att partiella servicetimmarna avrundas till

närmaste hela timme och halva timmar avrundas uppåt. Till exempel om en tjänst ges fyra och en halv timme i månaden, bestäms avgiftssatsen enligt fem servicetimmar. Om det ges service fyra timmar eller mindre, bestäms avgiften enligt avgiftssatsen i den minsta timkategorin i tabellen.

Bestämmelsens 7 mom. om att kommunen kan ta ut en skälig avgift för tillfällig hemservice behålls oförändrad. Det vill säga, kommunen kan även i fortsättningen bestämma avgiften för tillfällig hemservice, med utgångspunkt i att den anses skälig.

21 § Inkomster som utgör grund för avgiften för fortlöpande och regelbunden hemservice

Det föreslås att rubriken ändras till *Inkomster som utgör grund för avgiften för fortlöpande och regelbunden hemservice*. Förtydligandet sammanhänger med föreslagna ändringar i 20 § vilken i fortsättningen tillämpas för avgift för fortlöpande och regelbunden hemservice.

I 1 mom. föreslås hänvisningen till 23 § om kalkylerad inkomst av skog strykas i och med att 23 § föreslås upphävas i sin helhet. Kalkylerad inkomst av skog utgör således inte en grund för avgiften för fortlöpande och regelbunden hemservice.

22 § Avdrag från inkomsterna som utgör grund för avgiften vid fortlöpande och regelbunden hemservice

Det föreslås att rubriken ändras till *Avdrag från inkomsterna som utgör grund för avgiften vid fortlöpande och regelbunden hemservice*. Föreslagna förtydliganden sammanhänger med föreslagna ändringar i 20 och 21 §§. 22 § omfattar således avdrag från inkomsterna som utgör grund för avgiften för fortlöpande och regelbunden hemservice. Skrivningen om sytning föreslås strykas, eftersom den är föråldrad. Dessutom föreslås infogas ett förtydligande gällande avdrag. Innan den avgift som avses i 20 § bestäms ska från månadsinkomsterna för en i 21 § 1 mom. avsedd person dras av de utgifter som anges i föreslagen 19 § 1 mom.

23 § Kalkylerad inkomst av skog

Paragrafen föreslås upphävas. I nuläget ska kalkylerad inkomst av skog tas i beaktande enligt lagens 18 och 21 §§. Det vill säga inkomst som utgör grund för avgiften för långvarig institutionsvård, långvarig familjevård samt hemservice. I 18 och 21 §§ föreslås hänvisningen till 23 § om kalkylerad inkomst av skog upphävas. Bestämmelsen har inte tillämpats av kommunerna och bedöms som onödig.

24 § Bestämmande och justering av avgift

Bestämmelsen omfattar i fortsättningen, i jämförelse med nuläget, även avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg enligt 16 § samt avgift för fortlöpande och regelbunden hemservice som avses i föreslagen 20 §. Till 24 § 1 mom. punkten 2 föreslås fogas en hänvisning till föreslagen 19 a §. I och med detta ska avgiften även justeras, om avdrag enligt 19 a § har förändrats.

25 § Hur avbrott i servicen påverkar klientavgiften

Ingen ändring föreslås i 25 §, däremot påverkas tillämpningen av bestämmelsen av föreslagna ändringar i 16 och 20 §. Genom ändringarna utvidgas kommunens rätt att ta ut avgift enligt 25 § under ett tillfälligt avbrott, som beror på klienten, till långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg samt fortlöpande och regelbunden hemservice.

Med tillfälligt avbrott avses oavbruten frånvaro under några dagar, till exempel ett veckoslut. Om servicen emellertid avbryts för en period av mer än fem dagar, ska ingen avgift tas ut för den period som överskrider fem dagar. Om servicen avbryts av orsaker som beror på kommunen eller kommunalförbundet eller för att klienten får institutionsvård eller sjukhusvård, tas avgift inte ut heller för de nämnda fem dagarna. Om servicen avbryts för en hel månad, tas ingen avgift ut.

30 § Uppbärande av inkomster, ersättningar eller fordringar till kommunen eller kommunalförbundet

Gällande 30 § gäller kommunen eller kommunalförbundets rätt att ta ut och lyfta pensioner, livräntor, underhållsbidrag, understöd eller andra fortlöpande eller engångsbelopp av inkomster, ersättningar eller fordringar för den tid som klienten vårdas på institution eller i familjevård. Bestämmelsen är avsedd för sådana situationer där klienten av någon anledning inte betalar den klientavgift som påförts honom eller henne. Till bestämmelsens 1 mom. föreslås fogas serviceboende med heldygnsomsorg. Till övriga delar motsvarar momentet de gällande bestämmelserna.

3 mom. handlar om att klienten till sitt förfogande ska ha ett månatligt belopp för personligt bruk som är minst lika stort som det belopp som avses i föreslagen 16 § 3 mom., om kommunen uppbär inkomster, ersättningar eller fordringar som betalas ut till klienten. Momenten föreslås även omfatta serviceboende med heldygnsomsorg.

33 § Indexjustering

Hänvisningen till 10 § i 1 mom. föreslås strykas eftersom 10 § föreslås upphävas.

37 Ikraftträdande

Med hänvisning till slutrapporten för politisk referensgrupp för framtagande av ny klientavgiftslagstiftning inom socialvården på Åland, föreslås att ändringarna i landskapslag (2022:91) om klientavgifter inom socialvården ska träda i kraft 1 januari 2024.

Eurobeloppen indexjusteras första gången i november 2025 och träder i kraft 1 januari 2026. Därefter justeras beloppen vartannat år.

I samband med lagberedningen bedöms behov av eventuella övergångsbestämmelser.

3. Lagförslag

Förslag på grund till landskapslag (20XX/XX) om ändringar i landskapslag om klientavgifter inom socialvården, steg 2 i arbetet med förnyad klientavgiftslagstiftning. Endast de paragrafer i landskapslag om klientavgifter inom socialvården som föreslås ändras ingår i detta dokument. För berörda paragrafer anges föreslagna nya rubriker. Av detaljmotiveringen framgår föreslagna ändringar, inklusive förslag på rubriklydelse för berörda bestämmelser. Lagberedningen utformar slutligt förslag på paragraflydelser, paragrafnumrering och detaljmotivering.

8 § Avgiftsfri socialservice

Paragrafen föreslås oförändrad, förutom tillägg av två punkter;

Punkt 8) gäller avgiftsfria tjänster under närståendevårdares ledighet (10 § i LL) och punkt 9) gäller tjänster under ledighet för personer som vårdar en anhörig eller närstående (11 § i LL).

10 § Tjänster under närståendevårdares ledighet

Paragrafen föreslås upphävas. Avgiften för tjänster under närståendevårdares ledighet slopas, vilket beaktas i 8 § (Avgiftsfri socialservice).

11 § Tjänster under ledighet för personer som vårdar en anhörig eller närstående

Paragrafen föreslås upphävas. Avgiften för tjänster under ledighet för personer som vårdar en anhörig eller närstående, i enlighet med 28 § 1 mom. i landskapslag (2020:12) om socialvård, slopas. Detta beaktas i 8 §.

15 § Långvarig service

Rubriken och paragraflydelsen föreslås ändras i syfte att förtydliga vad som avses med långvarig service, i relation till kortvarig service, samt att förtydliga att paragrafen gäller regelbunden och fortlöpande hemservice. Paragrafen föreslås omfatta även långvarigt serviceboende med heldygnssorg.

16 § Avgift för långvarigt serviceboende med heldygnssorg, långvarig institutionsvård och långvarig familjevård

Rubriken och paragraflydelsen föreslås ändras i syfte att även omfatta långvarigt serviceboende med heldygnssorg. En definition av vad som avses med långvarigt serviceboende med heldygnssorg finns i 15 §.

18 § Inkomster som utgör grund för avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnssorg, långvarig institutionsvård och långvarig familjevård

Rubriken och paragraflydelsen föreslås ändras i syfte att även omfatta långvarigt serviceboende med heldygnssorg.

Såsom i 16 § avsedda månadsinkomster ska beaktas klientens fortlöpande eller årligen återkommande inkomster efter förskottsinnehållning och förskottsbetalning minskat med kostnaderna för inkomstens förvärvande och skattefria inkomster. Dock görs en ändring gällande kalkylerad inkomst av skog, vilken föreslås inte beaktas. Från Om avgiften bestäms i enlighet med 16 § 2 mom. på basis av klientens och makens eller sambons sammanräknade månadsinkomster, beaktas som månadsinkomst dessutom makens eller sambons motsvarande inkomster.

19 § Avdrag från inkomsterna vid långvarigt serviceboende med heldygnssorg, långvarig institutionsvård och långvarig familjevård

Rubriken och paragraflydelsen föreslås ändras i syfte att även omfatta långvarigt serviceboende med heldygnssorg.

Innan den avgift som tas ut för långvarigt serviceboende med heldygnssorg, långvarig institutionsvård och långvarig familjevård bestäms tillkommer följande avdrag från en i 18 § 1 mom. avsedd persons månadsinkomster:

- Sådan av en skiftesman eller domstol förordnad gottgörelse enligt lagen om upplösning av sambos gemensamma hushåll (26/2011) som han eller hon ska betala i pengar,
- den grundavgift som ingår i intressebevakarens arvode och vars storlek bestäms med stöd av 44 § 5 mom. i lagen om förmyndarverksamhet (442/1999), när en domstol eller förmyndarmyndigheten har förordnat en intressebevakare för honom eller henne, samt fullmäktigens arvode enligt 22 § i lagen om intressebevakningsfullmakt (648/2007), dock högst till beloppet av ovan avsedda grundavgift som ingår i intressebevakarens arvode.

Föreslås att 2 mom. utvidgas att omfatta även långvarigt serviceboendet med heldygnsomsorg.

Ett nytt 3 mom. föreslås gällande beaktande av klientens faktiska boendekostnader före flytt till långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, långvarig institutionsvård eller långvarig familjevård. Följande boendekostnader föreslås tillkomma:

- i fråga om ägarbostad de nödvändiga och skäliga kostnaderna för ägarbostaden under de senaste sex månaderna,
- hyran för en hyresbostad och övriga nödvändiga och skäliga kostnader för boendet under den uppsägningstid för hyresgästen som avses i 46 § i hyreslag (1999:19) för landskapet Åland,
- det bruksvederlag för tre månader för en bostadsrättsbostad som avses i 32 § i lagen om bostadsrättsbostäder (393/2021) och övriga nödvändiga och skäliga kostnader för boendet.

19 a § Särskilda avdrag från inkomsterna vid långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg och vid långvarig familjevård

Ny paragraf vilken innehåller bestämmelser om särskilda avdrag från inkomsterna vid långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg och vid långvarig familjevård.

Föreslås att kommuner och kommunalförbund, utöver vad som föreskrivs i 19 §, vid bestämmandet av storleken på den avgift som tas ut för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg ska dra av skäliga boendeutgifter som föranleds av långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg från de inkomster som ligger till grund för avgiften. Bostadsbidrag dras av från boendeutgifterna.

Utöver vad som föreskrivs i 1 mom. avdras från inkomsterna kostnaderna för läkemedel, kliniska näringspreparat och salvbaser som förskrivits av en i lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården (559/1994) avsedd yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården, för vilka kostnader klienten har rätt att få ersättning med stöd av sjukförsäkringslagen. Kostnaderna för läkemedel dras av från de inkomster som utgör grund för bestämmandet av avgiften, till det belopp som de läkemedelskostnader som orsakats klienten uppgår till enligt utredning som lämnas av klienten eller dennes företrädare, dock högst till beloppet av den årssjälvrisk som avses i 5 kap. 8 § i sjukförsäkringslagen. Kostnaderna för andra läkemedel, kliniska näringspreparat och salvbaser än de som är ersättningsgilla enligt sjukförsäkringslagen dras av efter ansökan av klienten eller klientens företrädare, till den del som den yrkesutbildade person inom hälso- och sjukvården som har förskrivit dem har bedömt att de är behövliga för klientens hälsa.

Vad som föreskrivs i 2 mom. gäller också den avgift som tas ut för långvarig familjevård.

20 § Avgift för fortlöpande och regelbunden hemservice

Bestämmelsen föreslås förtydligas så att det framgår att avgiften gäller fortlöpande och regelbunden hemservice. En definition av vad som avses med fortlöpande och regelbunden hemservice finns i 15 §.

Avgiftssatserna för fortgående och regelbunden hemservice föreslås begränsas utifrån antalet servicetimmars. Tabellerna gällande inkomstgränser och betalningsprocentsatser föreslås ändras i enlighet med detta. Ett förtydligande bör införas för hur avgiften ska beräknas i det fall att antalet servicetimmars varierar från månad till månad.

21 § Inkomster som utgör grund för avgiften för fortlöpande och regelbunden hemservice

Rubriken och paragraflydelsen föreslås ändras i syfte att förtydliga att avgiften gäller fortlöpande och regelbunden hemservice.

Som i 20 § avsedd månadsinkomst ska kommunen eller kommunalförbundet beakta klientens och klientens makes eller sambos fortlöpande eller årligen återkommande skattepliktiga förvärvs- och kapitalinkomster och skattefria inkomster minskat med kostnaderna för inkomstens förvärvande. Dock görs en ändring gällande kalkylerad inkomst av skog, vilken föreslås inte beaktas. Från inkomsterna ska det göras i 22 § avsedda avdrag.

22 § Avdrag från inkomsterna som utgör grund för avgiften vid fortlöpande och regelbunden hemservice

Rubriken och paragraflydelsen föreslås ändras i syfte att förtydliga att bestämmelsen gäller avdrag från inkomster som utgör grund för avgiften för fortlöpande och regelbunden hemservice. Dessutom stryks från bestämmelsen den föräldrade skrivningen om sytning.

23 § Kalkylerad inkomst av skog

Paragrafen föreslås upphävas.

24 § Bestämmande och justering av avgift

Bestämmelsen föreslås ändras så att långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg samt fortgående och regelbunden hemservice beaktas. Dessutom föreslås bestämmelsen omfatta de särskilda avdragen i enlighet med 19a §.

25 § Hur avbrott i servicen påverkar klientavgiften

Ingen direkt ändring av bestämmelsen föreslås, men ändringar föreslås i 16 § och 20 § vilka gäller fortgående och regelbunden hemservice och långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg. Indirekt innebär detta att avgift för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg berörs av bestämmelsen.

30 § Uppbärande av inkomster, ersättningar eller fordringar till kommunen eller kommunalförbundet

Bestämmelsen föreslås omfatta långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg.

33 § Indexjustering av belopp

Hänvisningen till 10 § i 1 mom. tas bort eftersom 10 § upphävs.

Eurobeloppen justeras första gången i november 2025 och träder i kraft 1 januari 2026. Därefter justeras beloppen vartannat år.

37 § Ikraftträdande

Ändringarna träder i kraft 1.1.2024.